

จาริตและวิธีคิดของนักคิดโบราณในธรรมเนียมตะวันตก:

กรณีของสังคมกรีกโบราณในช่วงศตวรรษที่ห้าและสี่ก่อนคริสตกาล:

ในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของกระบวนการความคิดและนักคิดในโลกตะวันตก

ผู้ควบคุมความรู้ความจริง:

the Masters of Truth:

จากมือเทพเจ้าถึงมือมนุษย์:

จากคนทรงเจ้าถึงพ่อคำความรู้และอภิสิทธิ์ชนทางปัญญา*

ไชยันต์ ไชยพร**

การวิวาทะครั้งใหญ่ในยุโรปตั้งแต่ศตวรรษที่
สิบสองถึงศตวรรษที่สิบแปดชี้ให้เห็นถึงความแตก
ต่างและขัดแย้งระหว่างวิธีคิดแบบโบราณหรือภูมิ-
ปัญญาโบราณกับวิธีคิดแบบสมัยใหม่หรือภูมิ-
ปัญญาสมัยใหม่ ด้วยเหตุนี้เองที่การวิวาทะดังกล่าว
ในยุโรปจึงได้รับการขนานนามและเป็นที่ตระหนัก
กันทั่วไปในศตวรรษที่สิบเจ็ดว่าเป็น “การวิวาทะ
ระหว่างภูมิปัญญาโบราณกับภูมิปัญญาสมัยใหม่”
(the Quarrel between the Ancients and the

*บทความนี้ปรับปรุงจากเอกสารวิจัยประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “วิถีนักคิด/
ปัญญาชนไทย-เทศ: อดีต ปัจจุบัน อนาคต” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย (สกว.) และจากศูนย์มนุษยศาสตร์เพื่อสังคม คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
จัดขึ้นที่ห้องประชุมจุมภฏ-พันธุ์ทิพย์ ชั้น 4 อาคารประชาธิปไตย-รำไพพรรณี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
วันที่ ๑๐-๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจำคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Moderns)¹

ประเด็นสำคัญที่คนส่วนใหญ่เข้าใจว่ามีความแตกต่างกันระหว่างวิธีคิดโบราณกับวิธีคิดสมัยใหม่ได้แก่ มุมมองเกี่ยวกับความหมายของธรรมชาติ เวลา สถานะของความจริงและจิตตภาวะและจิตตาศาสตร์ (ontology) ซึ่งสามารถรวมเรียกภายใต้ศัพท์ “จักรวาลทัศน์” อันมีผลทำให้เกิดมุมมองที่แตกต่างกันในเรื่องความหมายและสาระของชีวิตมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ หรือ ประเด็นทางสังคมการเมืองตามมา

ในประเด็นความหมายของคำว่า “ธรรมชาติ” นั้น นักคิดกรีกโบราณได้เริ่มต้นเห็นความสำคัญในการจำแนกระหว่างอะไรที่เป็นธรรมชาติ (nature, physis) กับอะไรที่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นหรือกำหนดขึ้นเอง (convention, nomos) ซึ่งในประวัติศาสตร์ความคิดตะวันตกได้บันทึกไว้ว่า ในขณะที่นักคิดและประเด็นความสนใจตลอดจนวิธีคิดในสำนักที่เรียกขานกันทั่วไปโดยนักวิชาการสมัยใหม่ว่า “the Presocratics” ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาประมาณหกร้อยปีก่อนคริสตกาลเป็นต้นมานั้นสนใจศึกษาเฉพาะเนื้อหาและปรากฏการณ์ธรรมชาติ แต่เมื่อถึงช่วงเวลาห้าร้อยปีก่อนคริสตกาล นักคิดที่ถูกขนานนามว่า “โซฟิสต์” ก็เป็นผู้ที่เริ่มการถกเถียงประเด็นเกี่ยวกับอะไรคือธรรมชาติ และอะไรไม่ใช่ ขณะเดียวกันนักคิดที่เรียกตัวเองว่า “พิลโลโซเฟอร์”² อันได้แก่ เพลโตและอริสโตเติลก็ได้ศึกษาและกำหนดความหมายของสิ่งที่เรียกได้ว่าเป็นธรรมชาติ

1. ดู Tilo Schabert, *Modernity and History I: What is Modernity?* แปล ขยายความ และเรียบเรียงโดยไชยันต์ ไชยพร, เอกสารประกอบการสอนนิสิตปริญญาโท ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พฤศจิกายน 2536. (อัคราเน) และดู Hans Baron, *The Quarrel of the Ancients and the Moderns as a Problem for Renaissance Scholarship*, in *Journal of the History of Ideas*. Vol. XX No. 1, January 1959, pp. 3–22; Robert Black, *Ancients and Moderns in the Renaissance: Rhetoric and History in Accolti's Dialogue on the Preeminence of Men in His Own Time*, in *Journal of the History of Ideas*. Vol. XLIII No. 1, January–March 1982, pp. 3–32; Jacques Le Goff, *Intellectuals in the Middle Ages*, translated from the French by Teresa Lavender Fagan, (Oxford: Blackwell: 1993), *Twelfth-Century Modernity: The Ancients and the Moderns*, pp. 9–14.

2. ในบทความนี้ ข้าพเจ้าไม่ขอใช้คำว่า “นักปราชญ์หรือนักปรัชญา” แทนคำว่า “philosopher” อย่างที่ส่วนใหญ่กระทำกันแต่ขอใช้ทับเสียงในรูปภาษาไทยว่า “พิลโลโซเฟอร์” ด้วยเหตุผลที่ว่า

และสิ่งที่ไม่ใช้ธรรมชาติอย่างละเอียดและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

โดยทั่วไป ความเข้าใจที่มีต่อความหมายของธรรมชาติของนักคิดกรีกโบราณโดยเฉพาะพวกพิลโลโซเฟอร์ คือ สภาวะอันสมบูรณ์แบบของสรรพสิ่ง แต่ละชนิดอันเกิดขึ้นได้จากการคลี่คลายและพัฒนาตัวเองอย่างถึงที่สุดบรรลุจุดหมายสุดท้ายของความเป็นตัวของมันเอง ดังทราบจากคำอธิบายของ อริสโตเติลเกี่ยวกับธรรมชาติที่ว่า ธรรมชาติหรือจุดสมบูรณ์ของเม็ดมะม่วงคือ ตันมะม่วงที่เจริญเติบโตสมบูรณ์ที่สุด ดังนั้น ธรรมชาติในนัยดังกล่าวนี้คือสิ่งที่รอการพัฒนาคลี่คลายออกมา หรือถ้าอธิบายโดยโยงเข้ากับมิติของเวลา เราก็สามารถบอกได้ว่า ธรรมชาติคือสิ่งที่อยู่ข้างหน้า สิ่งที่จะปรากฏตัวออกมาในอนาคต

เป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่า จากการพิจารณาศึกษาสภาพการณ์ต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวของคนเรานั้น ทำไมนักคิดกรีกโบราณถึงมองเห็นจุดหมายปลายทางของสรรพสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นสภาพอันสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ แทนที่จะมองเห็นจุดหมายปลายทางของสรรพสิ่งว่าเป็นสภาพอันเสื่อมหรือดับสลายของสิ่งนั้น ๆ ในขณะที่ในวิธีคิดแบบโบราณในโลกตะวันออกบางแคว้นนั้นมองเห็นจุดหมายปลายทางของสรรพสิ่งว่าเป็นสภาพดับสลายหรือความตาย น่าสนใจหาเหตุผลในการที่นักคิดกรีกโบราณให้จุดสุดท้ายของสรรพสิ่งมาชะงักอยู่แค่สภาพอันสมบูรณ์เต็มที่ ไม่เลยไปถึงความเสื่อมสลายของมัน การหาเหตุผลอธิบายประเด็นดังกล่าวนี้คือการพยายามหาคำตอบเกี่ยวกับวิธีคิดและบริบทแห่งวิธีคิดของกลุ่มคนที่ได้ชื่อว่าเป็น “ผู้รู้ ปัญญาชน นักคิด” ในสังคมกรีกโบราณมาก

การแปลความจากความหมายเดิมในภาษากรีกโบราณและบริบททางสังคมการเมืองจะต้องแปล “philosopher” ว่า “ผู้รักหรือผู้เป็นมิตรกับความรู้” ไม่ใช่แปลว่า “ปราชญ์หรือนักปรัชญา” เพราะคำว่าปราชญ์หรือนักปรัชญานั้นหมายถึงผู้รู้ ซึ่งถ้าแปลคำว่า “ปราชญ์หรือนักปรัชญา” กลับไปสู่ภาษากรีกโบราณก็จะตรงกับคำว่า “sophist” ซึ่งจะไม่แล้ว การใช้คำว่า “ปราชญ์หรือนักปรัชญา” แทนคำว่า “philosopher” ทำให้เข้าใจความหมายและนัยดั้งเดิมตามบริบททางการเมืองสังคมผิดเพี้ยนไปหมด ซึ่งทำให้ไม่สามารถเข้าใจและประเมินนัยที่คล้ายคลึงกันกับ “โซฟิสต์” และ “พิลโลโซเฟอร์” ในบริบทสังคมปัจจุบันได้อย่างถูกต้อง

กว่าจะเป็นการพยายามอธิบายเนื้อหาสาระของความคิดของพวกเขา

เรื่องราวที่ใกล้เคียงกับ “ผู้รู้ ปัญญาชน นักคิด” หรือ “intellectual” ที่สุดในสังคมกรีกโบราณคือเรื่องราวของปรากฏการณ์การกำเนิดของปรากฏการณ์ทางสังคมของกลุ่มคนที่ถูกขนานนามว่า โซฟิสต์ (sophist) และ ฟิโลโซเฟอร์ (philosopher) ในนครรัฐเอเธนส์ช่วงศตวรรษที่ห้าและที่สี่ก่อนคริสตกาล

ก่อนที่จะกล่าวถึงการเกิดกลุ่มคนที่ถูกเรียกว่าโซฟิสต์ในฐานะเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมในนครรัฐเอเธนส์ การเกิดกลุ่มนักคิดหรือกลุ่มโซฟิสต์นี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงวิธีและคติคิดของคนในสังคมกรีกโบราณจากแบบแผนความรู้ความจริงที่อิงกับความเชื่อหรือความคิดในเชิง “ปกรณัม” (myth—mythos) มาสู่แบบแผนความรู้ความจริงที่อิงกับความเชื่อหรือความคิดในเชิงที่เป็น “เหตุผล” (logos)

I

ปกรณัม

ในสมัยกรีกโบราณราวศตวรรษที่เจ็ดและหก จากหลักฐานที่ปรากฏหลงเหลืออยู่ในมหากาพย์ของ Homer ได้กล่าวถึงโหราจารย์ในสังคมสมัยนั้นว่าเป็นผู้หยั่งรู้ความเป็นไปต่าง ๆ ของอดีตและอนาคตได้โดยวิธีบวงสรวงเทพเจ้า (gods) ให้ตกลงใจให้เขาได้เข้าถึงญาณพิเศษเหนือมนุษย์ทั่วไปที่สามารถล่วงรู้เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น ในการประยุทธ์กับข้าศึก จะได้ชัยชนะหรือไม่อย่างไร และด้วยวิธีการอะไร เวลาใดสมควรจะยกทัพเป็นต้น โหราจารย์ (seer) ไม่ได้มีระเบียบวิธีวิจัยทางโหราศาสตร์อย่างใดนอกเหนือไปจากการที่เขาเชื่อถือว่าเขาสามารถเข้าถึงความรู้ของเทพเจ้าได้ และจะเข้าถึงได้ก็โดยการบวงสรวงสวดภาวนาร้องขอต่อเทพเจ้าองค์นั้น ๆ ตามที่โหราจารย์แต่ละคนจะเลือกบูชา โดยทั่วไป คำบอกกล่าวที่เทพเจ้าประทานให้ที่เรียกว่า “Oracle” นั้น ต้องอาศัยการ

ตีความ ซึ่งการตีความที่ว่านี้ อาจได้แก่ การตีความความหมายเชิงสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของก้อนเมฆ หรือท่าทางของสัตว์โดยเฉพาะการบินของฝูงนก การตีความนี้เป็นระเบียบวิธีทางโหราศาสตร์ของโหราจารย์อีกประเภทหนึ่งในสมัยกรีกและโรมัน โหราจารย์ประเภทตีความนี้เรียกว่า “augur” แม้จะมีระเบียบวิธีคิดแต่เมื่อเทียบกับโหราจารย์ที่สามารถเข้าถึงความรู้ในอดีต---ปัจจุบัน---อนาคตโดยอำนาจของเทพเจ้า (seer) โหราจารย์ประเภท “augur” นี้มีสถานะภาพเป็นรองกว่า³ ในสังคมกรีกโบราณช่วงนี้ ผู้กุมความรู้ความจริงความถูกต้องหรืออย่าง Marcel Detienne เรียกว่า “the Masters of Truth” คือ ผู้ที่เข้าถึงความรู้ของเทพเจ้า เทพเจ้าผู้กุมชะตาความเป็นไปของมนุษย์⁴

นอกเหนือจากโหราจารย์แล้ว บางครั้งบุคคลอื่น ๆ ก็ยังมีโอกาสได้เข้าถึงความรู้ความจริงของอนาคตได้จากความปรานีหรือความพึงพอใจที่เทพเจ้ามีต่อบุคคลนั้นเป็นส่วนตัว เช่น บางครั้ง Zeus เทพเจ้าสูงสุดในบรรดาเทพเจ้าของกรีกจะส่งตัวความฝัน (dream) ซึ่งเชื่อกันในสมัยนั้นว่ามีตัวตน มาเข้าฝันในคนใดคนหนึ่ง เพื่อบอกเหตุเตือนภัยล่วงหน้า ซึ่งการกล่าวอ้างถึงความฝันบอกเหตุนี้ก็ไม่ใช่จะให้ความจริงได้เสมอไป บางครั้งก็ผิดพลาดเพราะ Zeus แกล้งให้ข้อมูลผิด ๆ ในบางราย⁵ นอกจากการส่งตัวความฝันบอกเหตุแล้ว ก็มีการมาปรากฏตัวในรูปของวิญญาณ⁶ หรือจะเรียกว่าโอปปาติกะก็ได้ เช่น มารดาของ Achilles มาเตือนภัยบุตรของตนว่า ควรจะระงับโทสะที่เกิดขึ้นหลังจาก Petroclus สหายรักอาวุธของ Achilles ถูก Hector สังหารถึงแก่ความตายในสงคราม เพราะถ้า Achilles จะตามล้างแค้นฆ่า Hector ได้สำเร็จ แต่สิ่งที่

3. “Seer” ในสมัยกรีกโบราณ มีสถานะคล้ายนักบวช มีวิธีการคล้ายการทรงเจ้าเข้าผี ที่ยังเป็นที่ยอมรับในสังคมไทยปัจจุบัน ในขณะที่การทำนายสัญลักษณ์จากก้อนเมฆหรือต้นไม้-สัตว์ได้เสื่อมความนิยมจากสังคมตะวันตกไปแล้ว สังคมไทยก็ยังมียัง “seer” และ “augur” อยู่

4. Marcel Detienne, *The Masters of Truth in Archaic Greece*. trans. by Janet Lloyd, Foreword by Pierre Vidal-Naquet, (New York: Zone Book, 1986), pp. 8-9.

5. Homer, *Iliad* Book II, 1-39.

6. ความหมายของคำว่าวิญญาณในภาษากรีกโบราณหรือ “psyche” นั้นมีพัฒนาการที่แปรเปลี่ยนไปตามบริบทตั้งแต่สมัยสังคมกรีกในยุคสมัยของ Homer หรือที่เรียกว่า “Homeric Society”

จะเกิดขึ้นตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้คือ ตัวเขาเองก็จะต้องตายเช่นเดียวกัน มารดาของ Achilles มีสถานะกึ่งเทพสามารถหยั่งรู้เหตุการณ์ล่วงหน้าได้จึงมาเตือนบุตรของตน แม้กระนั้น Achilles ก็ยังมุ่งมั่นที่จะล้างแค้นให้สหายของเขา อยู่ดี และเหตุการณ์ก็เกิดขึ้นตามที่ Thetis มารดาของ Achilles ได้เตือนไว้

จึงกล่าวได้ว่า ในสังคมกรีกโบราณที่นักวิชาการทางคลาสสิกเรียกว่า “Homeric Society” นั้น ความรู้ความจริงถูกเข้าใจว่าเป็นความรู้ของเทพเจ้า (divine knowledge) เท่านั้น มนุษย์ธรรมดาไม่สามารถจะคิดค้นหรือหาทางคาดคะเนเหตุการณ์อนาคตได้เอง การจะเข้าถึงความรู้นั้นได้ก็ต่อเมื่อได้รับจากเทพเจ้าเท่านั้น จะด้วยแรงบันดาลใจ (divine inspiration) หรือการเข้าสู่สภาวะ (divine madness)

ถ้าจะมีการหาเหตุผลของสิ่งที่เรียกว่าความรู้ของเทพเจ้านี้ว่าทำไมถึงถูกต้องหรือทำไมใครจะเชื่อ ก็คงจะไม่มีคำตอบ เพราะการตั้งข้อสงสัยใน “divine knowledge” ในสมัยสังคมดังกล่าว คงจะไม่มีหรือเป็นไปได้ยาก เหตุที่ไม่มีการตั้งคำถามสงสัยน่าจะมาจากอิทธิพลของบริบททางการเมืองการปกครองที่มีลักษณะที่ผู้ปกครองอำนาจเด็ดขาดในแบบ “Oriental despots” นั้นมีความเชื่อมโยงกับอำนาจของเทพเจ้าอย่างแนบแน่น ซึ่งจะได้กล่าวในส่วนต่อไป

เรื่อยมา ในสังคมดังกล่าว (Homeric Society) เชื่อว่า เมื่อคนตายไปแล้ว วิญญาณจะออกจากร่าง โดยออกมาพร้อมกับลมหายใจสุดท้ายที่เรียกว่า “thymos” “psyche” คือสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีชีวิตอยู่ แต่ไม่เกี่ยวข้องกับสภาพอารมณ์หรือจิตใจ ทว่า “thymos” กลับมีส่วนสำคัญที่เกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก และจิตใจ เช่น ความโกรธ ความรัก “thymos” นอกจากจะใช้แทนความหมายของตัวตนได้ในบางครั้ง (ซึ่งในทัศนะของคนสมัยใหม่อย่างเรา จะเห็นว่าความเชื่อดังกล่าวเป็นความเข้าใจผิดของ Homer และคนร่วมสมัยในยุคนั้น) ยังหมายถึงไอรอนของไฟด้วย ความหมายของ “thymos” เองก็มีพัฒนาการของมันด้วย ดู “thymos” ในความหมายของ “spirit” และพัฒนาการของความหมายในนัยของ “will” (หรือที่มักจะแปลในบริบทภาษาไทยว่า “เจตน์จำนง”) ในบริบทความคิดของ Machiavelli, John Locke, และ Nietzsche ดู Catherine H. Zuckert, ed., *Understanding the Political Spirit: Philosophical Investigations from Socrates to Nietzsche*. (New Haven: Yale University Press: 1988).

จากการตีความจากมหากาพย์ทั้งสองคือ Iliad และ Odyssey โดยมีสมมุติฐานว่า มหากาพย์ทั้งสองได้สะท้อนภาพวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยนั้น ทำให้คิดได้ว่า ผู้คนในสังคมดังกล่าวต่างพากันเชื่อว่า การณ์ทั้งหลายเกิดขึ้นเป็นไปตามที่เทพเจ้าต่าง ๆ ได้กำหนดขึ้น โดยที่พวกเขาไม่รู้ตัวว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร ทำไมพวกเขาถึงทำอะไรโดยไม่รู้ตัว หรือไม่เข้าใจในการกระทำของตนเอง ซึ่งลักษณะดังกล่าวคือสิ่งที่คนในยุคสมัยใหม่พยายามศึกษาหาคำตอบโดยผ่านระเบียบวิธีการศึกษาที่เรียกว่า “จิตวิทยา” และ “จิตวิเคราะห์” นั้นเอง แต่คนในสมัยนั้นต่างไม่เข้าใจกลไกการทำงานของจิตใจของตน จึงเชื่อกันว่ามนุษย์นั้นไม่ต่างจากหุ่นกระบอกที่เทพเจ้าชักใยเล่นอยู่เบื้องบนนั่นเอง โดยสายใยที่ชักนั้นคือสภาวะอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์นั่นเอง⁷

ผลงานของ Homer และ Hesiod ซึ่งจัดอยู่ในช่วงเวลาประมาณ 700-600 ปีก่อนคริสตกาล ได้สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในยุคนั้นว่า คนในยุคนั้นไม่เห็นเส้นแบ่งหรือความแตกต่างระหว่างสิ่งที่เรียกว่า “ปรกรณ์” กับสิ่งที่เรียกว่า “คำอธิบายที่มีเหตุผล” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ พวกเขาไม่เห็นความแตกต่างเชิงคุณค่าของสิ่งที่ไร้เหตุผลและสิ่งที่มีเหตุผล ในขณะที่คนในยุคต่อมาตระหนักถึงความแตกต่างนี้อย่างชัดเจน จะลองสมมุติตัวอย่างที่น่าจะเข้ากับประเด็นนี้ได้คือ สมมุติว่ามีสามีภริยากูหนึ่งซึ่งมีฐานะไม่ร่ำรวยนักและติดออกจะจนด้วยซ้ำ มีบุตรอยู่แล้วหนึ่งคน วันหนึ่งไปให้คนทรงเจ้าพ่อเจ้าแม่อะไรก็สุดแท้ หลังจากที่เขาเข้าประทับทรงแล้ว ก็ได้ให้คำแนะนำแก่สามีภริยากูนี้ว่า “เจ้าจงมีบุตรหรือบุตรอีก 3 คน แล้วเมื่อครบสามคนแล้ว ครอบครัวถึงจะอยู่เย็นเป็นสุข โชคดีว่าเรามีทรัพย์ศฤงคารมากมาย” ถ้าสามีภริยากูนี้เป็นชาวกรีกสมัย “Homeric Society” หรือเป็นคนในปัจจุบันที่มีวิถีคิดแบบสมัยนั้น ย่อมจะเชื่อฟังคำกล่าวของคนทรงทันที โดยไม่นึกตั้งข้อสงสัยเลยว่า การมีลูกมากจะไปช่วยให้ร่ำรวยขึ้นได้อย่างไร ซึ่งถ้าเป็นคนสมัยใหม่จะเห็นว่าคำแนะนำดังกล่าวขัดต่อหลักเหตุผล เพราะการมีลูกมากก็ต้องสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น และ

7. Plato, *the Laws*. 644e.

ต้องเสียเวลาคอยดูแลลูก ไม่มีเวลาจะทำมาหากินได้เต็มที่ รังแต่ที่จะต้องเหนื่อยยากหนักขึ้นกว่าเดิมอีก แต่สิ่งที่ไม่รู้เหตุผลนี้ ผู้คนที่เชื่อในความคิดแบบ “ปรกรณ์” ว่าสามารถมีสถานะของความรู้ที่แท้จริงได้ ก็จะเชื่อโดยไม่ต้องคิด ซึ่งเหตุการณ์นี้อาจจะผันแปรไปเป็นว่า เมื่อมีลูกคนที่สามแล้ว เกิดพบบ่อเงินบ่อทองโดยบังเอิญ หรือถูกสลากรินแบ่งรางวัลที่หนึ่ง เป็นต้น ซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผล นอกจากความบังเอิญหรือโชค (luck)

กล่าวได้ว่าความรู้ความเข้าใจและวิถีคิดในสมัย “Homeric Society” นั้นยังมีลักษณะแบบบรรพกาล มีความเชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นและเป็นไปตามอำนาจและความต้องการของเทพเจ้า ตัวอย่างเช่น Phaedrus ในบทสนทนาที่ชื่อเดียวกันของ Plato ที่เขียนขึ้นในราวศตวรรษที่สี่ก่อนคริสตกาลเป็นเวลาประมาณสองร้อยปีให้หลังจากสมัย “Homeric Society” ได้กล่าวว่า คนส่วนใหญ่เชื่อว่า ลมพายุนั้นคืออสูร ซึ่งความเชื่อดังกล่าวนี้น่าจะสะท้อนความคิดของคนในสมัยก่อนซึ่งอาจจะเป็นสมัย “Homeric Society” นั้นเอง ในขณะที่ Phaedrus กล่าวต่อไปว่า นักคิดในช่วงเวลาไม่นานมานี้เห็นว่าลมพายุเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ

ดังนั้น เราอาจจะสรุปในขั้นแรกนี้ได้ว่า การอธิบายสิ่งต่าง ๆ ของสังคมกรีกโบราณยุค “Homeric Society” นั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องธรรมชาติอย่างที่เรารู้เข้าใจ หรือพฤติกรรมมนุษย์นั้น กวีหรือผู้คิดผู้เขียนเรื่องราวต่าง ๆ หรือเรื่องบอกเล่าก็ตาม ต่างก็อ้างอิงและอาศัยแรงบันดาลใจที่เทพเจ้าประทานมา โดยเชื่อว่าเทพเจ้ารู้และเข้าใจถึงใจของมนุษย์แต่ละคน⁸ และอีกทั้งสามารถมีอิทธิพลต่อความรู้สึกหรือสามารถยั่วมนุษย์ได้ และด้วยสภาพและข้อจำกัด (finitude) ของมนุษย์นี้เองที่เป็นเส้นแบ่งระหว่างความเป็นมนุษย์ (mortal)

8. ดูบทละครที่ชื่อว่า *Ajax* ของกวี Sophocles ที่กล่าวว่า Athene สามารถมองเห็นหยิ่งจิตใจของ Odysseus ในขณะที่มนุษย์ธรรมดาไม่สามารถรู้ได้ หรือถ้าจะรู้ได้ก็ต้องอาศัยความพยายามในการตีความสัญลักษณ์ อันได้แก่สิ่งที่ปรากฏให้เห็นด้วยตาเปล่า โดยอาศัยแรงบันดาลใจจากเทพเจ้า ในขณะที่ Athene เมื่อเห็น Odysseus ก็สามารถหยั่งเข้าไปในใจของเขาได้เลย (*Ajax*. 32. 13)

และความเป็นเทพ (immortal) คนในสมัยนั้นย่อมตระหนักถึงเส้นแบ่งนี้ และเชื่อว่าความรู้ของมนุษย์ (human knowledge) อยู่คนละส่วนกับความรู้ของเทพเจ้า (divine knowledge) มนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงหรือแม้แต่จะคิดแบบเทพเจ้าได้เลย ร่องรอยของความเชื่อในยุค "Homeric Society" ปรากฏในข้อความของ Epicharmus ซึ่งอยู่ช่วงต้นศตวรรษที่ห้าก่อนคริสตกาล ใน *Fragment 20* ของเขา เขาได้กล่าวว่า "A mortal must think mortal and not immortal thoughts."

พัฒนาการทางความคิดของสังคมกรีกโบราณนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงก้าวกระโดดอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากงานของ Homer และ Hesiod ที่อยู่ในช่วงเวลาประมาณเจ็ดร้อยปีก่อนคริสตกาล ซึ่งสะท้อนความคิดความเชื่อในแบบ "ปกรณัม" เพียงสองร้อยปีถัดมา จากงานของ Heraclitus ก็ได้เริ่มปรากฏถึงสัญญาณการเปลี่ยนแปลงแนวคิดแบบ "ปกรณัม" มาเป็นวิธีคิดในแนว "เหตุผล" (from myth to logos)

II

คำอธิบายการเปลี่ยนแปลงแบบแผนความรู้ความจริงแบบ "myth" สู่แบบ "logos"

การเปลี่ยนผ่านจาก "myth" มาสู่ "logos" ยังคงเป็นปริศนาสำคัญสำหรับคนที่คิดว่าแม้ myth ก็ยังมีเหตุผลอยู่ในตัวของมันด้วย นักวิชาการหลายรุ่นได้พยายามที่จะตอบปัญหานี้ หนึ่งในนั้นคือ Jean-Pierre Vernant ในปี 1962 เขียนหนังสือ *The Origins of Greek Thought*⁹ โดยมีประเด็นใจความสำคัญคือ "rational thought" เกิดขึ้นภายใต้กรอบหรือบริบทเฉพาะทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง นั่นคือการเกิดสังคมเมือง ซึ่งการเป็นสังคม

9. Jean-Pierre Vernant, *The Origins of Greek Thought*. translated from the French, (London: Methuen: 1982).

เมืองเกิดขึ้นจากการเกิดวิกฤตสำคัญทางอำนาจอธิปไตย นั่นคือการเสื่อมของรูปแบบการปกครองแบบเจ้าชีวิตที่สืบสานผ่านทางสายโลหิตของ Mycenaean or Minoan ซึ่งเป็นไปตามแบบของ "Eastern despots"¹⁰

อย่างที่ได้อธิบายไปแล้วว่า ผู้กุมความรู้ความจริงความถูกต้องหรืออย่าง Marcel Detienne เรียกว่า "the Masters of Truth" ในสมัยก่อนหน้าเกิดนครรัฐคือบุคคลที่มีอภิสิทธิ์อย่างกวีและคนที่มีญาณวิเศษ (poets and diviners) โดยแรกเริ่ม ความจริงนั้นปรากฏหรืออยู่ในรูปของภาษาพูด บุคคลที่ว่าเป็นถูกฝึกให้มีความทรงจำที่ดีในการเชื่อมต่อเหตุการณ์ อันทำให้พวกเขาสามารถสร้างภาพของการเป็นผู้หยั่งรู้ "สิ่งที่เกิดขึ้นไปแล้ว และที่เป็นอยู่ และที่กำลังจะเกิดขึ้นในอนาคต" ("what was, what is, and what will be") ในสภาพของสังคมที่ปกครองด้วย "เจ้าชีวิต" (despot) และการนับถือเทพเจ้า ในฐานะผู้มีอำนาจเหนือชีวิตนั้น ผู้ปกครองและเทพเจ้ามีความสัมพันธ์เชื่อมโยงอย่างแยกกันไม่ออก ขณะเดียวกัน ภาษาที่ใช้สื่อสารนั้นทำหน้าที่ในการสรรเสริญหรือกล่าวโทษ กล่าวความจริง หรือเท็จ ซึ่งจากจุดนี้เอง จะเห็นได้ว่าในสังคมตะวันออกในอียิปต์และบริเวณเมโสโปเตเมีย การสรรเสริญเจ้าผู้ปกครองไม่แตกต่างจากการสรรเสริญเทพเจ้า การสร้างความมั่นคงให้กับ "ผู้ปกครองที่เที่ยงธรรม" กระทำได้ด้วยวิธีการเดียวกันต่อเทพเจ้า บทกวีของกวีจะช่วยทำให้โลกของเทพเจ้าและสังคมมนุษย์นั้นบูรณาการเป็นหนึ่งเดียวได้ภายใต้ตัวเจ้าผู้ปกครอง ไม่มีความจริงอื่นใดนอกจากเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับเจ้าผู้ปกครอง¹¹

Detienne กล่าวว่า เมื่อถึงยุคที่ภาษาเขียนเริ่มแพร่หลายในสังคมเอเธนส์ นั่นคือในช่วงราวห้าร้อยปีก่อนคริสตกาล ก็ได้เริ่มปรากฏงานวรรณกรรมของกวีต่าง ๆ ที่ถึงแม้ว่าจะยังคงกล่าวเล่าเรื่องถึงเจ้าผู้ปกครองในยุคก่อน ๆ แต่กระนั้น เจ้าผู้ปกครองซึ่งเคยมีอยู่ในความเป็นจริง (reality) ก็ได้กลายมาเป็นเพียง

10. Marcel Detienne, *The Masters of Truth in Archaic Greece*, op. cit., pp. 8-9.

11. Ibid, pp. 9-10.

เจ้าผู้ปกครองในปรัมปรา (the mythical king) นั่นคือ ผู้คนในสมัยห้าร้อยปีก่อนคริสตกาลเริ่มคิดถึงสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและมีการเล่าขานกันต่อ ๆ มาในแบบและวิธีคิดของคนรุ่นก่อนว่าเป็นเพียง “ปรกรณัม” ดังที่ปรากฏในบทละครของกวี อย่าง Pindar และ Aeschylus ในศตวรรษที่ห้าก่อนคริสตกาล ประเด็นดังกล่าวนี้น่าสังเกต ตรงที่ดูเหมือนว่าเรื่องราวของเทพเจ้าแม้ว่าจะยังคงดำรงอยู่ต่อไปในสังคมกรีกในเวลาต่อมา แต่ปัจจัยที่คำจูนเชื่อมโยงและสร้างให้เทพเจ้าเหล่านั้นมีพลังและตัวตนจริง ๆ ได้สูญสลายหายไป ปัจจัยที่ว่านี้สถาบันที่เคยเชื่อมโยงสัมพันธ์อย่างแน่นแฟ้นกับสถาบันความเชื่อในปวงเทพทั้งหลาย สถาบันที่สูญหายไปนี้คือ ผู้ปกครองหรือการปกครองในรูปแบบเดิมคือแบบเจ้าหรือ “despot” การสูญสลายของสถาบันดังกล่าวนี้ทำให้ความเป็นไปของเทพเจ้าและของมนุษย์นั้นแยกออกจากกัน¹²

รูปแบบทางการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไปนี้มีผลกระทบอย่างยิ่งยวดต่อกระบวนการวิธีคิดของผู้คนในสังคมกรีกในยุคต่อมา จากเดิมที่ที่ความรู้ความจริงถูกผูกขาดโดยอภิสิทธิ์ชนและเจ้าผู้ปกครองอันเชื่อมโยงกับความเชื่อในเทพเจ้า ในฐานะผู้ตัดสินชี้ขาดความเป็นไปของมนุษย์ มาสู่รูปแบบการปกครองที่ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจโดยส่วนรวมมากขึ้น ทำให้เกิดเงื่อนไขของ “การสนทนา” (dialogue) นั่นคือ การถกเถียงหารือระหว่างกลุ่มสังคมที่แตกต่างกันที่มาเผชิญหน้ากันในเวทีทางการเมือง เป็นการถกเถียงระหว่างนักพูดของแต่ละฝ่ายที่ต้อง การจะให้มีการตัดสินใจตามแนวทางที่ตนหมายมั่นไว้ ตัวอย่างคือ ในสงครามเปอร์เซียครั้งที่สอง เทพพยากรณ์แห่งวิหารเดลฟี (the Delphic oracle) ได้ประกาศเป็นปริศนาว่า เอเธนส์จะรอดปลอดภัยด้วย “ปราการไม้” (a rampart of wood) Themistocles นักการเมืองและการทหารแห่งเอเธนส์ได้ตีความปริศนาพยากรณ์นี้ว่า น่าจะหมายถึง “กองทัพอเรือของเอเธนส์” (the Athenian fleet) ขณะเดียวกันการตีความไปในทางอื่นก็ย่อมจะเป็นไปได้และอาจดูตรงกว่า เช่น ตีความว่าคำพยากรณ์นั้นหมายถึงกำแพงเมืองก็เป็นได้เช่นกัน ตรงจุดนี้ Detienne เห็นว่า ความจริงจะเข้ามาในสถานการณ์ที่สิ่งต่าง ๆ อยู่ในสภาวะ

12. Ibid, p. 10.

ลัมพัทธ์ นั่นคือไม่มีอะไรชัดเจนสมบูรณ์ในตัวมัน จากการถกเถียงหาหรือในที่ประชุม ผลที่ได้ก็คือ เมื่อพลเมืองเห็นดีเห็นงาม หรือเห็นว่ามันเป็นสิ่งอันควรที่จะให้ความหมายของปริศนาพยากรณ์ออกมาในทางใดทางหนึ่ง¹³

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ความรู้ความจริงที่เคยมีสภาพที่สมบูรณ์ผูกขาดโดยอภิสิทธิ์ชนที่ยังโยงกับความรู้ของเทพเจ้าได้ผันแปรมาเป็นความรู้ความจริงที่เกิดจากการโต้แย้งและสนทนาในลักษณะของทวิตรรกะ (dialogue and dialogic) และนี่คือสถานะที่เอื้ออำนวยให้วิถีแบบ “ปรกณัม” นั้นถดถอยและเปิดทางให้กับวิถีความคิดในการเข้าถึงความรู้ความจริงในลักษณะของการใช้ “เหตุผล” (logos) ระหว่างผู้คน ฉะนั้น เส้นไขของรูปแบบการปกครองที่แปรเปลี่ยนไปจึงมีอิทธิพลสำคัญต่อการแปรเปลี่ยนวิธีคิดและการหาความจริงของผู้คนด้วย แม้ว่าสังคมในยุคหลัง “Homeric” จะยังคงใช้และเชื่อในเทพพยากรณ์อยู่ แต่วิธีตีความและให้ความหมายนั้นได้พัฒนามาสู่รูปแบบใหม่ที่มีการใช้กระบวนการของเหตุผลและการถกเถียงเป็นหนทางให้ได้มาซึ่งความรู้ความจริงร่วมกันของคนในสังคม

สำหรับการร่วมกันพิจารณาตัดสินความหมายที่แท้จริงของเทพพยากรณ์ตลอดจนสรรพสิ่งอื่น ๆ นั้น Detienne กล่าวว่า มันเริ่มเกิดจากการมีสภาที่ประชุมของนักรบ (military assembly) ที่ให้ความเท่าเทียมกันในหมู่คนในชนชั้นนักรบที่จะถกเถียงในกิจการของส่วนรวม ได้กระตุ้นให้เกิด พลเมือง/ทหารที่มีความเหมือนกันและเท่าเทียมกัน (“equal and similar” soldier-citizens) ตรงจุดนี้เองที่การถกเถียงหรือการสนทนา (dialogue) หรือภาษาพูดที่หลุดจากอำนาจครอบงำของเทพเจ้าและเจ้าผู้ปกครองได้มีบทบาทในความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกันและกันในความพยายามที่จะโน้มน้าวใจให้อีกคู่ถกเถียงในกิจการสาธารณะของส่วนรวม และเข้ามาแทนที่ภาษาของเทพเจ้า (efficacious speech) ที่เคยมีพลังอำนาจในการกำหนดให้สิ่งต่าง ๆ ให้เป็นจริงโดยเพียง

13. Ibid, p. 11.

ล้าพังผู้พูด Detienne ซึ่งให้เห็นว่า โดยผ่านกระบวนการและหน้าที่ที่เกิดขึ้นใหม่ซึ่งก็คือกระบวนการทางการเมืองและสัมพันธ์กับการเปิดวงกว้างสู่คนจำนวนมาก ทำให้ภาษาและการพูดนั้นมีสถานะที่อิสระและทำให้ผู้พูดก็มีอิสระและมีความเป็นตัวของตัวเอง (autonomous)

จากการเปลี่ยนแปลงหน้าที่ของภาษาและการพูดนี้ได้นำไปสู่การพัฒนาความคิดเกี่ยวกับภาษาสองแนวสำคัญ ๆ ในสังคมกรีกโบราณช่วงศตวรรษที่ห้าก่อนคริสตกาล นั่นคือ ทางหนึ่ง เหตุผลและภาษาถูกมองว่าเป็นเครื่องมือหรือกลไกของความสัมพันธ์ทางสังคม โดยพิจารณาว่า เหตุผลและภาษานั้นมีผลกระทบอย่างไรต่อคู่สนทนาและผู้ฟัง ในแนวนี้ ศิลปะการพูด (rhetoric) และแนวทางของพวกโซฟิสต์หรือแนวทางแห่งการเอาชนะคู่โต้แย้งบังเกิดขึ้น และมีการพัฒนาการวิเคราะห์เทคนิคการจูงใจโดยอาศัยรูปแบบการพูดและลีลาของการใช้โวยากรณ์ ส่วนอีกแนวทางหนึ่งนั่นคือแนวทางของพวกที่เรียกตัวเองว่า “ฟิโลโซเฟอร์” ที่มุ่งเน้นการพิจารณาภาษาและตรรกะในฐานะเป็นวิถีทางไปสู่การเข้าถึงความจริง นั่นคือ การพิจารณาว่าภาษาจะสามารถสื่อหรือสะท้อนความจริงได้หรือไม่ และถ้าทำได้ ภาษาจะนำไปสู่ความจริงทางคณิตศาสตร์และเรขาคณิตได้อย่างไร¹⁴ ©

เมื่อกล่าวถึงเรื่องภาษาและเหตุผลที่มีความเป็นอิสระที่เป็นพัฒนาการจากเงื่อนไขทางการเมืองการปกครองที่เปลี่ยนแปลงไปนั้น นอกจากเงื่อนไขทางการเมืองในฐานะที่เป็นปัจจัยสำคัญในการเปลี่ยนแปลงวิธีคิดในเชิง

14. Ibid, p. 18.

© ในขณะที่ Detienne ตั้งข้อสังเกตกับพวก “ฟิโลโซเฟอร์” ในประเด็นที่คนกลุ่มนี้สงสัยว่า ภาษาพูดและเหตุผลทางภาษาพูด/เขียน จะสามารถสื่อถึงความจริงทางคณิตศาสตร์และเรขาคณิตได้หรือไม่และอย่างไรนั้น Plato ในฐานะผู้ก่อตั้งกลุ่ม “ฟิโลโซเฟอร์” กลับทำในสิ่งที่ตรงกันข้ามคือ ได้แสดงให้เห็นว่า ภาษาอาจไม่สามารถสื่อถึงความจริงได้ และในทางกลับกัน ความรู้หรือภาษาในทางคณิตศาสตร์และเรขาคณิตกลับสามารถสื่อถึงความจริงเกี่ยวกับมนุษย์และสังคมได้ดีกว่าภาษาพูด/เขียน ดู Plato, *Statesman*...

“ปรกรณัม” มาสู่วิถีคิดในเชิง “เหตุผล” แล้ว ปัจจัยสำคัญที่นักวิชาการที่ศึกษากรณีดังกล่าวให้ความสำคัญก็คือ การเปลี่ยนแปลงจากสังคมที่สื่อสารด้วยภาษาพูด (Oral society) มาเป็นสังคมที่สื่อสารกันด้วยภาษาเขียน (Literate society)

* G.E.R. Lloyd ในบทความที่ศึกษาถึง “ภูมิหลังทางสังคมของศาสตร์และปรัชญากรีกในช่วงแรกเริ่ม” (The Social Background of Early Greek Philosophy and Science) ได้กล่าวถึงงานของ Havelock ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาไปสู่สังคมที่ใช้ภาษาเขียนในสังคมกรีกโบราณ ซึ่ง Havelock ถือว่า เป็นการปฏิบัติที่มีความสำคัญมาก ถึงขนาดที่ Havelock¹⁵ อ้างว่า ถ้าปราศจากซึ่งการปฏิบัติวิทยาการแห่งการสื่อสารดังกล่าว ความคิดเกี่ยวกับงานเขียนวรรณกรรมและศาสตร์ต่าง ๆ แทบจะเป็นสิ่งที่คิดไม่ได้เอาเลยทีเดียว การปฏิบัติดังกล่าวในทัศนะของ Havelock นั้นน่าจะอยู่ในช่วงราว ๆ ทศวรรษแห่งปี 440 และ 430 ก่อนคริสตกาล ก่อนหน้านั้น ไม่ใช่สังคมกรีกโบราณจะเป็นสังคมที่ไม่รู้หนังสือ (illiteracy) แต่เป็นสังคมช่วงก่อนการเข้าสู่สังคมที่ใช้ภาษาเขียน (pre-literacy) และเมื่อถึงสมัยของ Plato การพัฒนาการเป็นสังคมภาษาเขียนก็มีความชัดเจนดังที่สะท้อนในงานของ Plato เองด้วย¹⁶

ในทัศนะของ Havelock เขาเห็นว่า ความคิดของพวกนักคิดก่อนหน้า Socrates (the Presocratics) นั้นเกิดก่อนการปฏิบัติดังกล่าว ในขณะที่ Plato มาทีหลัง (เป็นไปได้อาจด้วยเหตุนี้เองที่ความคิดของ Plato จึงมีลักษณะที่

15. E.A. Havelock, *The Literate Revolution in Greece and Its Cultural Consequences*. (Princeton, New Jersey: Princeton University Press: 1982).

16. G.E.R. Lloyd, *Methods and Problems in Greek Science*. (Cambridge: Cambridge University Press: 1991), The social background of early Greek philosophy and science, p. 122.

แตกต่างจากแนวคิดของพวก Presocratics) แต่ Goody¹⁷ เห็นว่าการปฏิวัติการมีตัวหนังสือดังกล่าวนี้เป็นพื้นฐานสำคัญต่อพัฒนาการความคิดในแนวปรัชญา ซึ่ง Goody เห็นว่าการปฏิวัติหรือการมีตัวอักษรใช้นั้นเกิดขึ้นก่อนช่วงเวลาที่ Havelock คาดคะเนไว้¹⁸

* แต่อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางปัจจัยต่าง ๆ ที่มีส่วนในการพัฒนาองค์ความคิดของชาวกรีกโบราณ Goody ให้น้ำหนักกับประเด็นเรื่องวิทยาการการสื่อสารมากที่สุด (the technology of communication—ซึ่งประเด็นนี้น่าสนใจอย่างยิ่งสำหรับการเปลี่ยนแปลงวิทยาการการสื่อสารในสังคมปัจจุบัน ว่าจะมีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการทางความคิดอย่างไร?) ประเด็นสำคัญต่อการพิจารณาคือรูปแบบหรือระเบียบวิธีการเขียน (method of writing) และอัตราของการอ่านออกเขียนได้ของทั้งผู้เขียนและผู้อ่าน¹⁹

อย่างไรก็ตาม Lloyd ได้ชี้ให้เห็นว่า ข้อเสนอของ Havelock และ Goody ในการให้ความสำคัญกับวิทยาการการสื่อสารในฐานะเป็นปัจจัยสำคัญต่อพัฒนาการทางความคิดของสังคมกรีกโบราณนั้นเป็นประเด็นที่สร้างกระแสโต้แย้งอย่างมากมาย โดยเฉพาะข้อโต้แย้งจากแนวคิดทางมานุษยวิทยาและอื่น ๆ สิ่งที่ Goody เชื่อคือ การเพิ่มอัตราการอ่านออกเขียนได้นั้นก่อให้เกิดผลในประเด็นเรื่องเสรีภาพตามมา (the liberating effects of increased literacy) โดยอ้างว่า เมื่อใดที่คำพูดถูกบันทึกลงเป็นตัวหนังสือ มันสามารถเป็นเป้าในการวิเคราะห์วิพากษ์ในลักษณะที่ไม่มีทางเกิดขึ้นได้ในการแลกเปลี่ยนสื่อสารโดยภาษาพูด แต่ที่เห็นตรงกันข้ามกับแนวของ Goody คือ Parry ที่มองว่าตัวหนังสือนั้นมีผลในการกดบังคับ (inhibiting) คือเมื่อยามใดที่ความคิดปรากฏเป็นตัวหนังสือแล้ว ก็จะกลายเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์และกลายเป็นสัจ-

17. J. Goody, and I.P. Watt, *Literacy in Traditional Societies*. Ed. by J. Goody (Cambridge: Cambridge University Press: 1968).

18. G.E.R. Lloyd, *Methods and Problems in Greek Science*, op. cit., p. 122.

19. Ibid, p. 123.

ธรรมอมตะไป²⁰

Lloyd เห็นว่า ประเด็นไม่ได้อยู่ที่ว่าการพัฒนาการใช้ภาษาเขียนนั้นสำคัญหรือไม่สำคัญ แต่อยู่ที่การที่เราจะให้น้ำหนักกับประเด็นนี้มากน้อยกว่าประเด็นอื่น ๆ ที่มีความสำคัญด้วย Lloyd ให้ความสำคัญกับน้ำหนักทางปัจจัยทางเศรษฐกิจด้วย และที่สำคัญไม่น้อยกว่าก็คือปัจจัยทางการเมือง นั่นคือการเชื่อมโยงของจิตวิญญาณวิพากษ์ (a new critical spirit in philosophy) กับลักษณะการโต้เถียงอย่างเสรีในทางการเมืองและกฎหมาย และอิทธิพลของการเกิดความคิดในทางตรรกะ (logic) และจริยธรรม²¹

ผู้ที่บุกเบิกในประเด็นทางเศรษฐกิจการเมืองและกระแสดังกล่าวคือ J.-P. Vernant, P. Vidal-Naquet, M. Detienne และเพื่อนพ้องของพวกเขา ซึ่งเริ่มมีผลงานในช่วงต้นทศวรรษที่ 1960 และงานของพวกเขาได้รับการตีพิมพ์ในภาษาอังกฤษในช่วงปลาย 1970²²

Lloyd ก็เป็นหนึ่งในนักวิชาการที่ได้รับอิทธิพลของนักวิชาการฝรั่งเศสกลุ่มนี้ในการอธิบายพัฒนาการทางความคิดของสังคมกรีกโบราณโดยเชื่อมโยงกับบริบททางการเมืองและเศรษฐกิจ เขาเชื่อว่า เหนือปัจจัยต่าง ๆ ในบริบทของสังคมกรีก ปัจจัยทางการเมืองมีความสำคัญที่สุดและเป็นปัจจัยพื้นฐานกว่าได้ เขาเห็นว่า แนวนอนว่าการมีภาษาเขียนและการบันทึกในรูปของหนังสือ ประกอบกับการมีคนจำนวนหนึ่งที่สามารถอ่านได้นั้นเป็นปัจจัยร่วมต่อการพัฒนาการความคิดและองค์ความรู้ในสังคมกรีกโบราณ แต่ถ้าขาดซึ่งเงื่อนไขทางการเมืองที่สัมพันธ์กับสถาบันการเมืองในแบบนครรัฐกรีกแล้ว พัฒนาการทางความคิดก็ยากที่จะเกิดขึ้นได้ เพราะสถาบันดังกล่าวนี้ได้สร้างผู้คนที่เป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารที่มีประสบการณ์หลากหลายที่จะประเมินหลักฐานและเหตุผลในบริบท

20. Ibid, p. 123.

21. Ibid, p. 124.

22. Ibid, p. 124.

ของการโต้เถียงทางการเมืองและกฎหมาย และผู้รับเหล่านี้เองที่มีบทบาทสำคัญในการเลือกใช้รูปแบบต่าง ๆ ของการให้เหตุผลขององค์ความรู้ความคิดของกรีกช่วงต้น ๆ²³

ที่แน่ ๆ และเป็นที่ยอมรับกันทุกฝ่ายคือ ตัวอักษรกรีกนั้นได้เริ่มวางรากฐานครั้งแรกตั้งแต่ 700 ปีก่อนคริสตกาล และที่ยอมรับกันอีกประการหนึ่งคือ การบันทึกในรูปหนังสือมีบทบาทสำคัญในเรื่องของการช่วยจำ *aide-mémoire* และสิ่งที่เป็นสื่อกลางของการแลกเปลี่ยนทางความคิด (intellectual exchanges) คือ ภาษาพูด ดังที่ปรากฏในบทสนทนา *Parmenides* ของ Plato กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมของกรีกในช่วงนั้นเป็นวัฒนธรรมที่สื่อกันด้วยภาษาพูดเป็นหลัก และประการต่อมาคือ บทบาทของการโต้เถียงทางการเมืองและความคิดนั้นมีผลกระทบสำคัญต่อด้านอื่น ๆ ของวัฒนธรรมกรีกด้วย²⁴

Lloyd เห็นว่า การแก้ปัญหาเรื่องการให้น้ำหนักปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของความรู้ในสังคมกรีกโบราณนั้นน่าจะเริ่มโดยการแบ่งแยกพิจารณาสาขาความรู้ต่าง ๆ เช่น แบ่งเป็นความรู้ด้านคณิตศาสตร์ ด้านปรัชญาธรรมชาติ และทางการแพทย์ โดยตรวจสอบดูว่าปัจจัยเดียวกันหรือปัจจัยที่ต่างกันนั้นมีผลกระทบต่อบางสาขาต่าง ๆ แต่ละสาขานี้อย่างไร ประการที่สองคือ ขอบเขตของสังคมที่ศึกษานั้นน่าจะศึกษาเปรียบเทียบกับสังคมโบราณอื่น ๆ ด้วย²⁵

ถ้าพิจารณาในด้านความรู้ทางคณิตศาสตร์จะพบว่า ผลกระทบของการที่สังคมกรีกพัฒนาไปสู่วัฒนธรรมของการมีตัวหนังสือใช้นั้นน่าจะมีผลกระทบหรือมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางคณิตศาสตร์น้อยกว่าพัฒนาการทางปรัชญา เพราะคณิตศาสตร์นั้นใช้ตัวเลขและแผนภาพ (diagrams) มากกว่าใช้คำศัพท์ต่าง ๆ แต่ปรากฏว่าในมุขกถา ลักษณะหรือธรรมชาติของคณิตศาสตร์นั้นน่า

23. Ibid, p. 124.

24. Ibid, p. 124.

25. Ibid, p. 124.

จะได้รับอิทธิพลจากทั้งแนวคิดที่รับเอามาและรวมทั้งรูปแบบการนำเสนอที่เลือกใช้ และถ้าปัจจัยทางสังคมการเมืองจะมีอิทธิพล ก็มีอิทธิพลในเรื่องของพื้นฐานและการสร้างความชอบธรรมให้กับจุดยืนทางการเมืองหนึ่ง ๆ ซึ่งไม่ต่างจากที่ปรากฏในทฤษฎีและการปฏิบัติในการเมืองและกฎหมาย ด้วยลักษณะนี้องค์ความรู้ทั้งสามต่างก็ได้รับอิทธิพลเหมือนกัน²⁶

ประเด็นนี้อาจพิจารณาถึงการขยายการศึกษาของสังคมอื่น ๆ เพื่อการเปรียบเทียบ จากการศึกษาสังคมโบราณของจีนและอินเดียพบว่า จากการศึกษาก้าวหน้าของวิทยาการของสังคมจีนโบราณ รวมถึงพัฒนาการของการแข่งขันในกลุ่มความคิดปรัชญาต่าง ๆ นั้น ในเบื้องต้น ชี้ให้เห็นถึงลักษณะที่มีร่วมกันกับสังคมกรีกโบราณ แต่เมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ของวิทยาการสื่อสารระหว่างอารยธรรมโบราณทั้งสองนี้ พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด สำหรับสังคมจีนโบราณนั้น มีลักษณะเป็นวัฒนธรรมของภาษาเขียนมากพอ ๆ กับที่สังคมกรีกเป็นวัฒนธรรมภาษาพูด ดังนั้น จึงไม่เป็นที่น่าสงสัยเลยว่าปรัชญาและศาสตร์ความรู้ของจีนในตอนเริ่มแรกนั้นเกิดขึ้นโดยอาศัยเงื่อนไขของการพัฒนาภาษาเขียน ยิ่งกว่านั้น ผลกระทบอันเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นการพิมพ์ของจีนนั้นแสดงให้เห็นถึงประสบการณ์ที่แตกต่างจากตะวันตก ในมุมกลับ ตรรกะที่เราพิจารณาถึงประเด็นเงื่อนไขทางการเมืองของจีนสมัยโบราณ เราจะพบว่าสังคมจีนโบราณมีความแตกต่างอย่างยิ่งจากสังคมกรีกโบราณ เพราะจีนโบราณนั้นไม่มีสถาบันในลักษณะแบบนครรัฐ ดังนั้น บทเรียนที่ได้คือ น่าจะได้มีการศึกษาในลักษณะของการเปรียบเทียบให้มากขึ้นกว่าที่ผ่านมา เพื่อชี้ให้เห็นถึงความสำคัญเชิงสัมพัทธ์ของปัจจัยหลากหลายแบบ

26. Ibid, p. 125.

ในขั้นตอนที่แตกต่างกันในประวัติศาสตร์ของอารยธรรมโบราณทั้งสองนี้²⁷ ©

III

เหตุผล

โดยสรุปกล่าวได้ว่า กระบวนการการพัฒนาวิธีคิดแบบ “เหตุผล” หรือ “logos” นั้นเริ่มพัฒนาขึ้นเด่นชัดในช่วง 600-500 ปีก่อนคริสตกาล และโดยเฉพาะในช่วง 500 ปีก่อนคริสตกาล มีนักคิดเกิดขึ้นมากมายที่ต่างพยายามหาวิธีการ—เหตุผล—ความรู้ที่ไม่อิงกับเทพเจ้า (divine inspiration, divine madness) ในช่วงนี้เองที่ G.B. Kerferd นักวิชาการทางด้านคลาสสิกในปัจจุบันได้ขนานนามปรากฏการณ์ของคนกลุ่มหนึ่งว่า “the Sophistic Movement”

ในการแบ่งช่วงเวลาประวัติศาสตร์ทางความคิดของนักคิดกรีกโบราณนั้น มีความแตกต่างกันตามแต่นักวิชาการจะมีเกณฑ์ในการแบ่งอย่างไร เช่น โดยทั่วไปจะแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ได้แก่ ช่วงก่อน Socrates หรือที่เรียกว่า “the Presocratics” และต่อมาคือช่วงของพวกโซฟิสต์ และช่วงของ Socrates และฟิโลโซเฟอร์ อันได้แก่เพลโต อริสโตเติลและสานุศิษย์ของพวกเขา หลักเกณฑ์การแบ่งนี้ พิจารณาว่า “the Presocratics” นั้นมีลักษณะเด่นได้แก่ การคิดค้นหากฎระเบียบของจักรวาลและธรรมชาติของโลก นักคิดบุกเบิกคนสำคัญของกลุ่มนี้คือ Thales ส่วนในช่วงของพวกโซฟิสต์นั้น นักคิดในกลุ่มนี้หันมาสนใจปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์มากขึ้น เช่น ความรู้ วิทยาการ และศิลปะที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในชีวิต อันได้แก่ ศิลปะการพูด ความรู้เกี่ยวกับการเมือง ความรู้ทางการใช้ภาษา เป็นต้น ซึ่งจะว่าไปแล้ว เราสามารถจัด

27. Ibid, p. 126.

© ดังจะเห็นได้ว่าหลังจาก G.E.R. Lloyd ได้กล่าวในประเด็นดังกล่าวในบทความ (1972) ที่ผู้เขียนอ้างถึงนี้ เขาได้ทำการศึกษาเปรียบเทียบศาสตร์และองค์ความรู้ของสังคมจีนและกรีกโบราณอย่างจริงจัง และมีผลงานเป็นหนังสือตีพิมพ์ในปี 1996 ชื่อ *Adversaries and Authorities: Investigations into Ancient Greek and Chinese Science*. (Cambridge: Cambridge University Press: 1996).

Socrates อยู่ในกลุ่มความคิดแนวโซฟิสต์ได้เช่นกัน ถ้าเราพิจารณาใช้เกณฑ์ของความสนใจในเรื่องราวทางสังคมและมนุษย์เป็นตัวกำหนด ดังที่ Aristotle ในศตวรรษที่สี่และ Cicero ในปีที่ 45 ก่อนคริสตกาลได้กล่าวถึง Socrates ว่าเป็นผู้ตั้งปรัชญาลงมาจากสวรรค์หันมาสนใจในเรื่องราวเกี่ยวกับคุณธรรม ความดีของมนุษย์²⁸ และช่วงที่สามคือช่วงของฟิลาโซเฟอร์ ที่มีความเด่นชัดในการนำเหตุผลมาเป็นเกณฑ์ในการค้นหาความจริง

ในการแยกความรู้จากการอ้างอิงกับเทพเจ้านั้น กล่าวได้ว่าเป็นช่วงหนึ่ง ของความพยายามของมนุษย์ที่จะแยก "myth" ออกจาก "logos" และ เป็นการใช้คำอธิบายหรือการเล่าเรื่องของมนุษย์โดยอิงกับอำนาจของเทพเจ้าให้ น้อยที่สุด งานชิ้นสำคัญที่สะท้อนให้เห็นความพยายามดังกล่าวนี้คืองานบันทึก ของ Herodotus (*The Histories*) และ Thucydides (*The History of Peloponnesian War*)

ลักษณะเด่นในงานของ Herodotus คือการบันทึกเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นใน อดีตกาลและการบันทึกเหตุการณ์ปัจจุบันในลักษณะเชิงชาติพันธุ์วรรณา (ethnography) Herodotus ได้เดินทางไปยังที่ต่าง ๆ และบันทึกเหตุการณ์ที่ ตนพบเห็น พร้อมกับได้วิพากษ์วิจารณ์สอดใส่ความเห็นของตนเองลงไป และด้วย เหตุนี้ ทำให้นักวิชาการสมัยใหม่ยกย่องให้เขาเป็นผู้ริเริ่มการบันทึกในแนว ประวัติศาสตร์คนแรก ซึ่งมีความแตกต่างจากบันทึกอื่น ๆ ก่อนหน้าเขา Herodotus ได้บันทึกเรื่องราวของชนชาติต่าง ๆ ที่เขาพบ ตัวอย่างเช่น ตอน หนึ่งเขาได้บันทึกความเป็นอยู่ของชาวอินเดียหลายเผ่าในบริเวณตะวันตกของ อินเดียต่อกับเปอร์เซียว่า "ชนเผ่าหนึ่งของอินเดียนั้นจะกินซากศพของบรรพ บุรุษของตน อันเป็นสิ่งที่ต้องถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดของชนเผ่านี้ ซึ่งมักจะได้

28. Cicero, *Tusculan Disputations*, Book V. iv.10-11: "Socrates on the other hand was the first to call philosophy down from the heavens and set her in the cities of men and bring her also into their homes and compel her to ask questions about life and morality and things good and evil."

รับการรังเกียจจากชนชาติอื่น ๆ ที่พบเห็นซึ่งไม่มีประเพณีปฏิบัติอย่างนั้น โดยเฉพาะชนชาวกรีกจะยอมทำทุกสิ่งยกเว้นการกินซากศพบรรพบุรุษของตน ในขณะที่ชาวอินเดียเผ่านั้นจะยอมทำทุกสิ่ง ยกเว้นการไม่กินศพบรรพบุรุษของตน เพื่อทำพิธี” Herodotus ซึ่งให้เห็นว่า สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงความแตกต่างทางประเพณีหรือกฎสังคม (nomos, convention) ที่มนุษย์ในแต่ละสังคมสร้างขึ้นมา ไม่มีของใครถูกหรือผิดโดยธรรมชาติ Herodotus กล่าวว่า คนบ้าเท่านั้น (คนที่ไม่มีเหตุผล) ที่จะคิดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะแบ่งหรือกำหนดความเป็นมนุษย์หรือไม่เป็นมนุษย์ หรือลำดับขั้นสูงต่ำของความเป็นมนุษย์ของคนกรีกหรือคนอินเดีย²⁹ แม้ว่าตัว Herodotus จะคิดว่าคนอินเดียนั้นเมื่อสุจริตดำเหมือนอย่างสีผิว ซึ่งแปลกประหลาดกว่าชาวกรีกก็ตาม³⁰

Thucydides ซึ่งอยู่ในช่วงคาบสมัยเดียวกับ Herodotus ได้ผลิตผลงานบันทึกเรื่องราวสงครามระหว่างเอเธนส์กับสปาร์ตาขึ้น เขาได้แสดงจุดมุ่งหมายในการเขียนอย่างชัดเจนและมุ่งมั่นใน Book I, 21-22 ไว้ว่า การบันทึกเหตุการณ์ของคนรุ่นก่อน ๆ เขานั้นมีข้อบกพร่องในประเด็นของความถูกต้องแม่นยำของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งหมายถึงอคติและการขาดความเป็นกลางของผู้บันทึก หรือในศัพท์สมัยใหม่คือขาด “สภาวะวิสัย” (objectivity) นั่นเอง Thucydides วิจารณ์งานเขียนของ Homer ว่าเชื่อถือไม่ได้ ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่า Homer เป็นกวี และธรรมชาติของกวีคือเขียนเพื่อเร้าอารมณ์คนอ่าน/คนฟัง

Thucydides พยายามชี้แจงให้คนอ่านของเขาเห็นถึงความมุ่งมั่นในความพยายามที่จะบันทึกเหตุการณ์อย่างถูกต้องแม่นยำเพื่อคนรุ่นหลังจะได้

29. Herodotus, *Histories*. Book III, 38-44

30. เป็นความเข้าใจผิดของ Herodotus ที่คิดว่าสุจริตของชาวอินเดียมีสีดำ แสดงว่า Herodotus ไม่เคยมีโอกาสได้เห็นสุจริตของชาวอินเดียจริง ๆ แนวคิดที่ว่าธรรมเนียมปฏิบัติเป็นเพียงสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นไม่สามารถใช้เป็นเกณฑ์ในการแบ่งความเป็นมนุษย์ได้นั้น สามารถพบได้ในความคิดของนักคิดชาวสก็อตในช่วงศตวรรษที่สิบเจ็ดอย่าง David Hume

ทราบความจริงที่เกิดขึ้น และนี่ก็เป็นที่มาของการพูดถึงวิธีการหาข้อมูลในการเขียนของเขา เขาย้ำถึง ความจำเป็นของผู้บันทึกว่าจะต้องมีความเป็นกลาง แม้ว่าตัวเขาเองจะเป็นทหารฝ่ายเอเธนส์ก็ตาม แต่เขาก็พยายามที่จะไม่ลำเอียงเข้าข้างฝ่ายของเขาในการบันทึก ประเด็นต่อมาก็คือแหล่งข้อมูล เขาย้ำว่า ข้อมูลบอกเล่าที่เขาได้รับฟังจากบุคคลต่าง ๆ เขาจำต้องมาพิจารณาอย่างระมัดระวัง และตรวจสอบ ทั้งหมดนี้ กล่าวได้ว่างานและระเบียบวิธีคิดของ Thucydides เป็นจุดเริ่มต้นของระเบียบวิธีการทางประวัติศาสตร์สมัยใหม่ก็ว่าได้

สิ่งสำคัญที่ควรแก่การพิจารณาอันเกี่ยวกับความพยายามแยก “ปรกณัม” ออกจาก “เหตุผล” คือ การเขียนบทนำของ Thucydides ในประเด็นของสิ่งที่เรียกว่า “การชำระรอยของประวัติศาสตร์” ซึ่งทำให้งานของเขามีความหมายขึ้นมา ในประเด็นที่ว่า งานของเขาทั้งหมดนั้นได้พยายามจะสื่อถึงแบบแผนหรือกฎทางประวัติศาสตร์ของมนุษย์ โดยเน้นที่ธรรมชาติของมนุษย์ในฐานะพลังขับเคลื่อนประวัติศาสตร์ให้เกิดการชำระรอยเดิม

เมื่อกล่าวมาถึงจุดนี้จะเห็นได้ว่า ความพยายามในการอธิบายและคาดคะเนเหตุการณ์และปรากฏการณ์ของมนุษย์นั้น โดยแรกเริ่มนั้นคำอธิบายอิงอยู่กับอำนาจของเทพเจ้าและคำอธิบายเชิงปรกณัม อันเป็นสิ่งที่ไม่มีเหตุผลในทัศนะของคนรุ่นต่อมา และได้ผันแปรมาเป็นการอธิบายโดยตัดเรื่องปรกณัมออกไป และพยายามอิงอยู่กับวิธีคิดแบบเหตุผล ซึ่งในช่วงนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นช่วงการเริ่มต้นวิธีคิดแบบมนุษยนิยม (humanism) ครั้งแรกในประวัติศาสตร์ความคิดตะวันตกก็ว่าได้³¹ และปรากฏการณ์ของโซฟิสต์ในฐานะที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมในเอเธนส์ก็กล่าวได้ว่าเป็นกระบวนการมนุษยนิยม (the humanistic movement) ที่แสดงถึงความเชื่อมั่นในพลังความสามารถของมนุษย์ที่จะรู้และเข้าใจถึงศิลปวิทยาการต่าง ๆ ได้ด้วยการเรียนรู้ของมนุษย์เอง และใช้ความรู้

31. และเป็นช่วงกำเนิดองค์ความรู้ที่เรียกว่า “historia” อันหมายถึงการสอบสวนค้นหาความจริงที่เกิดขึ้น (fact) และรวมทั้งเป็นช่วงกำเนิดขององค์ความรู้ที่เรียกว่า “philosophia” อันหมายถึงการเข้าถึงปัญญาความรู้อย่าง

ดังกล่าวนั้นสนองตอบความต้องการของชีวิตมนุษย์ได้อย่างเต็มที่ โดยไม่ต้องรอความกรุณาจากสวรรค์เบื้องบน โชคชะตา หรือเทพเจ้า หรือผู้ปกครองเหนือหัว

IV ที่มาของกำเนิดปรากฏการณ์ของพวกโซฟิสต์ ในฐานะปรากฏการณ์สำคัญทางสังคม

การกำเนิดโซฟิสต์ในฐานะของปรากฏการณ์ทางสังคม (social phenomenon) จากการศึกษานี้ของ G.B. Kerferd เห็นว่า เงื่อนไขสำคัญที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าวในเอเธนส์คือความเป็นประชาธิปไตย การมีเสรีภาพและความเสมอภาค เงื่อนไขทางการเมืองและสังคมที่สร้างความต้องการพวกโซฟิสต์ อิทธิพลสำคัญจากบุคคลสำคัญคนเดียว บุคคลผู้นั้นคือ Pericles³² และเงื่อนไขทางเศรษฐกิจของเอเธนส์ ที่เปลี่ยนผ่านจากเศรษฐกิจแบบนครรัฐไปสู่เศรษฐกิจแบบจักรวรรดิ เอเธนส์มีความมั่งคั่ง ผู้คนมีชีวิตที่สบายและร่ำรวย (elegance, comfort and luxurious consumption in private) มากกว่ายุคก่อน ๆ³³

พัฒนาการของสถาบันประชาธิปไตย ซึ่งในความเห็นของ Kerferd ค่อยพัฒนามาตั้งแต่สมัยของ Solon นับตั้งแต่อดีตจนถึงช่วงต้นของสงครามเพโลพอนนีส ประชาธิปไตยเอเธนส์ถูกรอบงำโดยบรรดากลุ่มชนชั้นสูงและเครือญาติของพวกเขา แต่หลังจากนี้ได้เกิดการเปลี่ยนแปลง การปฏิรูปเงื่อนไขระเบียบการปกครองที่เริ่มในราว 462/461 B.C. ได้นำเอเธนส์ไปสู่สิ่งที่เรียกว่าประชาธิปไตยเต็มใบ (full or unmixed democracy, Plutarch, *Cim.*15.2) ซึ่งในส่วนนี้ Thucydides เห็นว่า ประชาธิปไตยภายใต้การนำของ Pericles

32. G.B. Kerferd, *The Sophistic Movement*. (Cambridge: Cambridge University Press: 1981), p. 15.

33. Ibid, p. 15.

นั้นมีฐานสำคัญสองประการคือ "มันเป็นประชาธิปไตยเพราะกิจการสาธารณะต่าง ๆ นั้นไม่ได้อยู่ในมือของคนกลุ่มน้อยอีกต่อไป แต่อยู่ในมือของคนหมู่มาก แต่ขณะที่กฎหมายได้ประกันความเสมอภาคสำหรับทุก ๆ คนในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจการสาธารณะ แต่ก็ยินยอมให้บุคคลที่มีความสามารถในกิจการสาธารณะได้เข้าไปบริหารด้วย"³⁴

สำหรับ Kerferd เงื่อนไขสองประการนี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญที่พัฒนาความต้องการพวกโซฟิสต์ขึ้น โดยเฉพาะเงื่อนไขประการที่สอง สิ่งที่พวกโซฟิสต์เป็นที่ต้องการสำหรับสังคมประชาธิปไตยเอเธนส์นั้นไม่ใช่การมีส่วนสำคัญในการให้การศึกษากับมหาชนเอเธนส์โดยทั่วไป (masses) แต่สำหรับชาวเอเธนส์ผู้ที่ต้องการมีบทบาทในกิจการทางการเมืองและสังคมโดยทั่วไป นั่นคือสิ่งที่โซฟิสต์สามารถสนองตอบความต้องการของชาวเอเธนส์ที่ว่านี่คือการให้ความรู้บางอย่าง (a kind of selective secondary education) ที่เป็นส่วนต่อจากการศึกษาขั้นพื้นฐานในด้านภาษา วรรณกรรม คณิตศาสตร์และกรีฑา (Grammatike, Mousike, Logistike, Gymnastike) เพราะในสังคมเอเธนส์ การศึกษาขั้นปฐมหรือขั้นพื้นฐานนั้น เด็กผู้ชายของเอเธนส์จะได้รับการอบรมสำเร็จในช่วงเวลาระหว่างช่วงเด็กจนถึงเป็นหนุ่ม คือในราวอายุสิบสี่ปี สามารถกล่าวได้ว่า ความรู้ที่โซฟิสต์สั่งสอนนั้นคือความรู้สำหรับการศึกษาเฉพาะทางสำหรับเยาวชนเอเธนส์ตั้งแต่อายุสิบสี่ขึ้นไป³⁵

การศึกษาที่ว่านี้ ถึงแม้ว่าจะมีหลากหลายสาขาความรู้ แต่กล่าวได้ว่ามีลักษณะของการขยายในส่วนที่มุ่งสู่สายงานอาชีพเป็นพิเศษ (career-oriented) กระบวนการศึกษานี้มีลักษณะที่ค่อนข้างจะเป็นสถาบันมีการสืบสาน ดังเช่นหลักฐานที่ปรากฏในบทสนทนาของ Plato อันเป็นช่วงในราวที่สงครามเพโลพอนนีส์ได้เริ่มขึ้นใหม่ ๆ คือ นอกจากพวกโซฟิสต์จะให้ความรู้ในลักษณะที่มุ่งสู่สายงานเฉพาะ ยังมีหน้าที่อีกประการหนึ่งคือ การสร้างโซฟิสต์รุ่นต่อ ๆ ไปอีก

34. Ibid, p. 16.

35. Ibid, p. 17.

ด้วย นั่นคือ การอบรมผู้คนที่สนใจมีสายงานอาชีพที่จะเป็น โซฟิสต์ (professional sophists) (*Prot.* 312a-b)³⁶

แต่จุดใหญ่ใจความของการให้ความรู้ของโซฟิสต์คือการเตรียมคนให้พร้อมที่จะก้าวไปมีบทบาททางการเมือง และก็คงไม่ใช่เรื่องแปลกอะไรที่ส่วนสำคัญของความรู้ที่โซฟิสต์นำเสนอแก่คนในสังคมเอเธนส์ก็คือการฝึกอบรมเกี่ยวกับศิลปะการพูด

อย่างไรก็ตาม หลายคนอาจสงสัยว่า เอเธนส์เป็นประชาธิปไตยตรงไหนถึงมี “นักการเมือง” หรือมีคนที่น่าสนใจจะมีบทบาทหรือยึดการเมืองเป็นอาชีพได้? ไม่ใช่ว่าพลเมืองเอเธนส์ทุกคนจะต้องมีบทบาทในทางการเมืองทุกคนอยู่แล้ว มิใช่หรือ? คำตอบคือ แน่นอนว่าพลเมืองทุกคนมีโอกาสเท่าเทียมกันที่จะเข้าไปเป็นองค์ประชุมของสภาประชาชน มีสิทธิที่จะเสนอความคิดเห็นโต้แย้งตัดสินและออกกฎหมายต่าง ๆ ได้ แต่ขณะเดียวกัน ก็ไม่ใช่ว่าพลเมืองทุกคนที่เข้าไปหนึ่งในสภาประชาชนจะมี “ความรู้ความสามารถ” ในเรื่องราวต่าง ๆ ที่อยู่ในวาระการประชุมได้เหมือนกันและเท่าเทียมกัน แต่แน่นอนว่า พลเมืองทุกคนจำเป็นที่จะต้องมีความสามารถในการพูดในที่สาธารณะในระดับหนึ่ง มิฉะนั้น ก็จะไม่สามารถมีบทบาทใด ๆ ในสภาได้ นอกจากการยกมือออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านเท่านั้น ฉะนั้น โดยทั่วไป พลเมืองเอเธนส์มีความต้องการที่จะฝึกฝนเพิ่มพูนความสามารถในการพูดในที่สาธารณะ ส่วนใครจะสนใจในความรู้เฉพาะด้านอื่นใดก็เป็นเรื่องที่พิเศษขึ้นไป ในประเด็นนี้ J.B. Bury ได้กล่าวว่า “สิ่งที่จำเป็นสำหรับพลเมืองทั่วไปในสถาบันประชาธิปไตยกรีกนั้นคือความสามารถในการพูดในที่สาธารณะ และจำเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะพลเมืองผู้ใดที่มีความทะเยอทะยานที่จะมีบทบาทในทางการเมืองอย่างสืบเนื่อง ใครก็ตามที่ถูกกล่าวหาในศาลจากศัตรูของเขา และไม่รู้วิธีการในการพูดได้ตอบ เขาผู้นั้นก็เปรียบเสมือนราษฎรที่ปราศจากอาวุธที่ถูกโจมตีโดยทหาร พลังในการถ่ายทอด

36. Ibid, p. 17.

ความคิดของตนในการที่จะโน้มน้าวคนฟังนั้นถือเป็นศิลปะที่สามารถเรียนรู้และถ่ายทอดได้ มันไม่เพียงพอที่จะรู้จักเพียงการใช้ภาษา แต่มันจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ที่จะใช้ภาษาในการโต้แย้ง และแสดงออกถึงสิ่งที่ตนต้องการในการอภิปรายในทางการเมืองและปัญหาจริยธรรม ด้วยเหตุนี้ การศึกษาในระดับสูงที่โซฟิสต์เป็นผู้สามารถตอบสนองได้ จึงเป็นสิ่งที่สังคมต้องการ” โซฟิสต์สามารถตอบสนองความต้องการทางการเมืองและสังคมนี้ได้³⁷

แม้ว่า โซฟิสต์จะเป็นอะไรที่ตอบสนองความต้องการทางการเมืองและสังคมแก่สังคมเอเธนส์ได้ แต่การเกิดปรากฏการณ์ “the Sophistic movement” ที่ถือเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมในสังคมเอเธนส์นั้น มิได้เกิดขึ้นจากการที่สังคมเอเธนส์จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการเมือง แต่พวกโซฟิสต์นั้นมักจะขึ้นอยู่กับการอุปถัมภ์ของปัจเจกบุคคล และเหนืออื่นใดคือการอุปถัมภ์ของบุคคลที่มีอิทธิพลสำคัญที่สุดในเอเธนส์นั่นคือ Pericles (p. 18) Kerferd กล่าวว่า ความนิยมปัญญาชนหรือผู้รู้ (intellectualism) ของ Pericles นั้นเป็นสิ่งที่ไม่ต้องสงสัยบรรดากลุ่มใกล้ชิดของเขาหรือเพื่อนสนิทของเขาประกอบไปด้วยพวกคิลปิน ผู้รู้ (intellectuals) และกลุ่มที่เรียกว่า “philosophers” หนึ่งในบรรดาโซฟิสต์คือ Damon ชาวเอเธนส์ ผู้ซึ่งเป็นสหายของ Socrates และเป็นผู้ใกล้ชิดของโซฟิสต์ผู้มีชื่อเสียงคนหนึ่งอย่าง Prodicus โดยได้ถูกกล่าวถึงไว้ในฐานะ “ครูและผู้ให้คำแนะนำปรึกษาในทางการเมือง” (trainer and teacher) ของ Pericles Isocrates³⁸ ได้กล่าวถึง Damon ว่าเป็นผู้ที่ฉลาดที่สุดในสมัยนั้น บทบาทและอิทธิพลทางการเมืองของ Damon นั้นประจักษ์ชัดจากการที่เขาถูกขับออกจากเอเธนส์เป็นเวลาถึงสิบปีโดยกระบวนการของการเนรเทศ อันเป็นกระบวนการสำคัญทางการเมืองอย่างหนึ่งของประชาธิปไตยเอเธนส์ (ostracism)³⁹

โซฟิสต์อีกคนหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่งกว่าอีกก็คือ Anaxagoras ซึ่งเป็น

37. Ibid, p. 17.

38. Isocrates เป็นนักพูดที่มีบทบาทสำคัญทางการเมืองในระดับหนึ่ง ได้รับการฝึกอบรมจากโซฟิสต์ผู้มีชื่อเสียงหลายคน หนึ่งในนั้นคือ Gorgias ที่อ้างว่าเป็นผู้รู้ในวาทศิลป์ (rhetoric)

39. ซึ่งคล้าย ๆ กับกระบวนการการเข้าชื่อห้าหมื่นเพื่อให้มีการตรวจสอบผู้ที่รับผิดชอบในกิจการสาธารณะ

บุคคลที่ Pericles ยกย่องอย่างยิ่งยวด สิ่งที่ Pericles ได้จากการแนะนำและให้ความรู้ของ Anaxagoras คือฐานคิดและภาพลักษณ์ที่มีพลัง รวมถึงแนวคิดที่เป็นเหตุเป็นผลในแบบวิทยาศาสตร์อันทำให้เขาปฏิเสธความเชื่อในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ (superstition) ดังปรากฏหลักฐานที่ว่า Pericles สามารถอธิบายปรากฏการณ์สุริยุปราคาในปี 431 ก่อนคริสตกาลได้ และสามารถที่จะทำให้บรรดาผู้ที่ไม่เข้าใจปรากฏการณ์ดังกล่าวลดความหวาดกลัวไปได้ โดยอธิบายว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการที่เทพเจ้าจะลงโทษมนุษย์หรือมีสิ่งชั่วร้ายเกิดขึ้นในโลกของเทพเจ้าอันจะมีสิ่งผลร้ายต่อโลกมนุษย์ Pericles ได้อธิบายว่า ปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากการโคจรของดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ เขาอธิบายให้ประชาชนดูและเข้าใจโดยการยกเลื้อยคลุมของเขาขึ้นคลุมหน้าของเขา นอกจากนี้ ที่สำคัญกว่าเรื่องสุริยุปราคานี้ก็คือ การที่ Pericles พยายามที่จะใช้เหตุผล การคิดคำนวณ (reasoned judgment and rational calculation) ในการกำหนดการกระทำของเขา มากกว่าการใช้อารมณ์ ความหวัง หรือโอกาส⁴⁰

นอกจาก Anaxagoras แล้ว ก็ยังมีนักคิดหรือผู้รู้อื่น ๆ ที่อยู่ในกลุ่มของ Pericles ได้แก่ Protagoras ผู้ซึ่ง Pericles เคยเลือกให้ทำหน้าที่ออกกฎหมายในการจัดตั้งนครรัฐใหม่ที่ Thurri ซึ่งเป็นนครที่เป็นรากฐานสำคัญของอิตาลีตอนใต้ในช่วงปี 444/443 ก่อนคริสตกาล ส่วนการวางแผนถนนหนทางนั้นได้มอบหมายให้ Hippodamus จากนคร Miletus ผู้ที่ได้รับขนานนามว่าเป็นนักทฤษฎีการเมืองคนแรกและเป็นนักวางผังเมือง (political theorist and town-planner) Hippodamus เป็นผู้ที่รับผิดชอบในการจัดการเกี่ยวกับผังของถนนในบริเวณท่าเรือของเอเธนส์ที่ Piraeus⁴¹ ปัญหาที่ Pericles ปรีกษาผู้รู้อย่าง Protagoras นั้นมีหลายเรื่องที่เป็นประเด็นทางสังคมการเมือง มีบันทึกว่า เขาและ Protagoras ได้ใช้เวลาหรือกันทั้งวันในประเด็นใดหรืออะไรที่จะต้องเป็นผู้รับผิดชอบต่อการตายอันเป็นอุบัติเหตุจากการแข่งขันพุ่งแหลน (a javelin) ในการเฉลิมฉลองการแข่งขันกรีฑา เช่น ผู้รับผิดชอบนำ

40. G.B. Kerferd, *The Sophistic Movement*, op. cit., p. 18.

41. ที่ Plato ใช้เป็นฉากจุดเริ่มต้นบทสนทนา the Republic ของเขา

จะเป็นใครระหว่างผู้เข้าร่วมแข่งขัน นั่นคือ ตัวผู้เขี่ยหรือผู้จัดงาน⁴²

Kerferd ดูเหมือนจะให้น้ำหนักกับ Pericles ในฐานะบุคคลผู้มีส่วนทำให้เกิดปรากฏการณ์ทางสังคมที่เรียกว่า “กลุ่มโซฟิสต์” (the Sophistic movement) ขึ้นในเอเธนส์ เพื่อชี้ให้เห็นว่าการที่โซฟิสต์เดินทางมาจากทั่วแคว้นแดนกรีกมาสู่เอเธนส์นั้นมิใช่เรื่องที่ปราศจากสาเหตุหรือความตั้งใจของใครบางคน อย่างที่กล่าวไปแล้วคือ ประเด็นสำคัญคือการที่เอเธนส์มีความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ จึงเป็นโอกาสที่ดีมากสำหรับพวกโซฟิสต์ที่จะมาหาเงิน ประการที่สอง มันเป็นกระบวนการที่จะทำให้เอเธนส์กลายเป็นศูนย์กลางของผู้รู้และศิลปินของกรีก ประจักษ์พยานที่ชี้ให้เห็นว่า เอเธนส์เป็นที่ดึงดูดบรรดาผู้รู้ทั้งหลายแหล่ปรากฏในบทสนทนาของ Plato ที่ชื่อว่า *Protagoras* ที่ชี้ให้เห็นว่าบรรดาผู้รู้มีจำนวนไม่น้อยในเอเธนส์ต่างให้การอุปถัมภ์คำพูดพวกโซฟิสต์ในบ้านของตน แต่ในบรรดาผู้อุปถัมภ์ทั้งหลายนี้ Pericles มีบทบาทสำคัญที่สุด⁴³

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่มีพวกโซฟิสต์เดินทางเข้ามาทำมาหากินในเอเธนส์เป็นจำนวนมาก อาชีพของการเป็นโซฟิสต์นี้ก็มิใช่จะเป็นอาชีพที่ได้รับการยอมรับจากชาวเอเธนส์เสมอไป เราทราบได้จากคำกล่าวของ Protagoras ในบทสนทนาชื่อเดียวกันกับเขา ที่กล่าวถึงภัยของการเป็น โซฟิสต์ (*Protagoras*, 316C5-E5)⁴⁴

แต่อย่างไรก็ตาม นอกจากความมั่งคั่งของเอเธนส์แล้ว การเป็นสังคมเสรีหรือสังคมเปิดของเอเธนส์ก็เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ของโซฟิสต์ในเอเธนส์ด้วย Plato ได้เขียนในบทสนทนาที่ชื่อว่า *Gorgias* ให้ Socrates บรรยายถึงการที่เอเธนส์เป็นสังคมที่เปิดให้มีเสรีภาพของการพูด

42. G.B. Kerferd, *The Sophistic Movement*, op. cit., pp. 18-19 นอกจากนี้ก็มีนักคิดหรือผู้รู้ในด้านต่าง ๆ อีกไม่น้อยที่อยู่ในแวดวงของ Pericles ได้แก่ Zeno จากนคร Elea (Zeno the Eleatic) Herodotus ผู้บันทึกเรื่องราวประวัติศาสตร์ Phidias ช่างปฏิมากรรม และ Sophocles กวีโศกนาฏกรรม เป็นต้น

43. G.B. Kerferd, *The Sophistic Movement*, op. cit., p. 19.

44. Ibid, p. 20.

อย่างกว้างขวาง และเป็นเอกลักษณ์สำคัญของเอเธนส์ที่โดดเด่นและแตกต่างจากนครรัฐอื่น ๆ แต่กระนั้น E.R. Dodds ได้บรรยายในประเด็นนี้ไว้ว่า “ประจักษ์พยานที่เรามีนี้นั้นมากเกินไปที่จะพิสูจน์ว่ายุคภูมิปัญญาอันยิ่งใหญ่ของกรีกโบราณได้ถือกำเนิดขึ้นที่เอเธนส์ (the Great Age of Greek Enlightenment) เหมือนอย่าง “Enlightenment” ในยุคสมัยใหม่ของเรา แต่ก็ได้เกิดยุคแห่งการลงโทษกับผู้ที่มีความคิดไม่ตรงกับสังคม (an Age of Persecution) โดยการขับไล่ ลงโทษทัณฑ์บรรดานักคิดและการเผาหนังสือด้วย ซึ่งได้ก่อให้เกิดความสับสนจนกว่า การลงโทษหรือการปิดกั้นความคิด โฉนเกิดขึ้นในนครรัฐอย่างเอเธนส์ได้ ทั้ง ๆ ที่เอเธนส์เป็นเสมือน “ดักคิล่าแห่งกรีซ” ศูนย์กลางของปรัชญา และไม่มีที่อื่นใดจะเป็นแทนเอเธนส์ และคงจะไม่มีคำอธิบายใด ๆ ที่จะสามารถอธิบายปรากฏการณ์ดังกล่าวนี้ได้ นอกจาก การลงโทษดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากสาเหตุทางการเมือง”⁴⁵

Kerferd อธิบายสาเหตุทางการเมืองนี้ไว้ว่า การโจมตีนักคิดทั้งหลายในเอเธนส์นั้นเกิดขึ้นมาจากความต้องการที่จะโจมตี Pericles นั้นเอง เพราะปรากฏการณ์ของโซฟิสต์นั้นสัมพันธ์เกี่ยวข้องหรือมีสาเหตุมาจากการให้การอุปถัมภ์ของ Pericles และประเด็นการโจมตีมักจะเป็นประเด็นเรื่องการหมิ่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือหมิ่นเทพเจ้าของเอเธนส์ (impiety) ดังจะเห็นได้ว่า ข้อกล่าวหาเกือบทั้งหมดหรือทั้งหมดก็ได้ในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ห้าก่อนคริสตกาลล้วนแต่เป็นเรื่องการหมิ่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งสิ้น นักคิดหรือโซฟิสต์ที่ตกเป็นผู้ถูกกล่าวหาคือบรรดาผู้ที่มีความคิดก้าวหน้าในเอเธนส์ อาทิเช่น Anaxagoras, Diagoras, Socrates, Aspasia, Protagoras และ Euripides คนเหล่านี้ถูกเนรเทศออกไปบ้าง หรือต้องติดคุก หรือถูกประหารชีวิตอย่างในกรณีของ Socrates เป็นต้น⁴⁶

นักประวัติศาสตร์หรือผู้ที่สนใจที่จะบันทึกการเอาผิดกับบรรดานักคิด

45. Ibid, p. 21.

46. Ibid, p. 21.

เหล่านี้ในสังคมเอเธนส์คือ Plutarch เขาได้ชี้ให้เห็นว่า ข้อหาสำคัญ ๆ ก็คือ การไม่เชื่อในเทพเจ้าและการสอนในเรื่องดาราศาสตร์ อันแสดงให้เห็นว่าอาชีพ โซฟิสต์นั้นเป็นอาชีพที่เสี่ยงอันตรายพอควร ซึ่งแม้แต่ Aristotle เองก็ได้กล่าวไว้ด้วยเช่นกัน⁴⁷ ดังนั้น จะเห็นได้ว่าโซฟิสต์จำนวนไม่น้อยได้ปิดบังความเป็นโซฟิสต์ของตน เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับตนได้

Kerferd ย้ำว่า การเกิดปรากฏการณ์โซฟิสต์ขึ้นในเอเธนส์นั้น ปัจจัยภายในของบริบทหรือประวัติศาสตร์เอเธนส์น่าจะมีบทบาทสำคัญกว่าปัจจัยภายนอก กล่าวได้ว่า โซฟิสต์นั้นเป็นส่วนสำคัญของกระบวนการสร้างเอเธนส์ใหม่หลังการปฏิวัติประชาธิปไตย 508/7 ก่อนคริสตกาล ของ Pericles และดังนั้น โซฟิสต์จึงเป็นปรากฏการณ์ที่ได้รับทั้งการยอมรับและการโจมตี แน่แน่นอนว่า การยอมรับมาจากพวกที่นิยมประชาธิปไตย และการโจมตีมาจากพวกที่ไม่เห็นด้วยกับประชาธิปไตย และรวมถึงปัจจัยการพ่ายแพ้สงครามของเอเธนส์ด้วย แต่อย่างไรก็ตาม พวกโซฟิสต์ก็ได้ก่อให้เกิดความตื่นตัวและปฏิกิริยาในทางลบ ซึ่งเกิดขึ้นกับบรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียอย่างยิ่งกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นในระดับรากฐาน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงในมิติทางการเมืองและสังคม และรวมถึงในมิติขององค์ความรู้ปัญญาชนด้วย ซึ่งทั้งมิตินี้ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ และที่น่าสังเกตคือ ปรากฏการณ์ โซฟิสต์นี้เกิดขึ้นเฉพาะที่นครรัฐอย่างเอเธนส์เท่านั้น⁴⁸

V

อาจารย์/พ่อค้าความรู้: ความรู้คือสินค้า the Sophist

ความหมายของคำว่า “sophist” สัมพันธ์กับคำว่า “sophos” และ “sophia” ซึ่งโดยทั่วไป หมายความว่า “ฉลาด” และ “ปัญญา” (wise and wisdom)

47. Ibid, p. 22.

48. Ibid, pp. 22-23.

แรกเริ่ม คำว่า "sophia" มีความสัมพันธ์กับกวี (poet) โหราจารย์ (seer) และผู้รู้ (sage) ซึ่งคนเหล่านี้คือผู้ที่ถูกเข้าใจว่ามีความรู้หรือวิสัยทัศน์ที่มนุษย์ธรรมดาไม่มี ความรู้ที่พวกเขามีได้เป็นเรื่องเทคนิค แต่เป็นความรู้เกี่ยวกับเทพเจ้า มนุษย์และสังคม ซึ่งเฉพาะ "ผู้รู้" (wise man) เท่านั้นที่สามารถกล่าวอ้างถึงอภิสิทธิ์เฉพาะที่จะเข้าถึงความรู้พิเศษนี้ได้⁴⁹

แต่เมื่อเข้าสู่ศตวรรษที่ห้าก่อนคริสตกาลเป็นต้นมา คำว่า "sophists" นั้นถูกใช้หมายถึง กลุ่มคนแรก ๆ ที่ได้รับการขนานนามว่าเป็น "ผู้รู้" (wise men) อันได้แก่กวี ซึ่งรวมถึง Homer และ Hesiod หมายถึงนักดนตรีและนักขับขาน (musicians and rhapsodes) หมายถึงคนทรงหรือผู้สื่อความหมายของเทพและโหราจารย์ (diviners and seers) และยังหมายถึงผู้รู้ทั้งเจ็ด (the Seven Wise Men)⁵⁰ และรวมถึงกลุ่มนักคิดที่รู้จักกันในนามของ "Presocratic

49. Ibid, p. 24.

50. รายชื่อของผู้รู้หรือปราชญ์ทั้งเจ็ดอันถือเป็นปราชญ์โบราณของคนกรีกนั้น ปรากฏในรูปของการบันทึกเป็นครั้งแรกในบทสนทนาของ Plato ที่ชื่อว่า *Protagoras* คนเหล่านั้นได้แก่ Thales แห่งนคร Miletus, Pittacus แห่งนคร Mytilene, Bias แห่งนคร Priene, Solon แห่งนครเอเธนส์, Cleobulus แห่ง Lindus (Rhodes), Myson แห่งนคร Chen, และ Chilon แห่งนคร Sparta Thales เป็นผู้รู้ในเรื่องปรากฏการณ์ธรรมชาติและคณิตศาสตร์ที่เขาเรียนรู้มาจากอียิปต์และสามารถให้คำแนะนำในการเดินเรือ และอธิบายปรากฏการณ์สุริยุปราคาได้ Pittacus เป็นรัฐบุรุษและเป็นผู้รู้ในทางการทหารและกฎหมาย มีส่วนช่วยในการโค่นทรราชย์ที่ชื่อว่า Melanchrus เขาเป็นผู้ออกกฎหมายให้มีการลงโทษหนักสองเท่าต่อผู้ที่กระทำความผิดโดยมีสาเหตุมาจากการดื่มของเมา เขาอยู่ร่วมสมัยกับ Solon และมีแนวความคิดในเชิงปฏิรูปทำนองเดียวกันกับของ Solon และไม่เห็นด้วยที่จะให้การปกครองกลับไปเป็นแบบอภิชนาธิปไตย (aristocracy) Solon เป็นรัฐบุรุษและกวี เขาปฏิรูปแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจการเมือง นำมาซึ่งการยุติสงครามกลางเมืองในเอเธนส์ ออกกฎหมายยกเลิกพันธนาการในแบบส่วยที่ผู้อาศัยที่ดินทำกินต้องมอบให้กับเจ้าที่ดิน ออกกฎหมายห้ามการเอาลูกหนี้ที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้เป็นทาส ตั้งศาลประชาชนเป็นศาลอุทธรณ์ Chilon นั้นเป็นหนึ่งในห้าของสมาชิกสภาของสปาร์ตาที่ทำหน้าที่ควบคุมผู้ปกครอง (king) เขามีส่วนช่วยโค่นการปกครองแบบทรราชย์ใน Sicyon นักวิชาการสมัยใหม่ให้ความสำคัญแก่เขาจากการที่เขาเปลี่ยนนโยบายระหว่างนครรัฐของสปาร์ตาอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกรีกอย่างยิ่งยวด นั่นคือการเกิด "the Peloponnesian League" เขาได้รับการเคารพบูชาในฐานะวีรบุรุษของสปาร์ตาด้วยผลงานทางการเมืองของเขา สำหรับ Cleobulus และ Bias ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับเขทั้งสองในขณะนี้ เช่นเดียวกับ Myson ด้วย บางแหล่งข้อมูลที่ไม่ใช่จาก Plato นั้น ได้บรรยาย Periander แทน Myson ในรายชื่อของปราชญ์ทั้งเจ็ด Periander เป็นชาวนคร Corinth บางแหล่ง

philosophers" และนัยของคำดังกล่าวนี้ไม่ปรากฏในแง่ลบแต่ประการใด⁵¹

แต่ในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ห้า นั้น นัยของคำดังกล่าวนี้ได้เปลี่ยนแปลงจากความหมายที่ใช้เรียกกลุ่มคนก่อนนี้อย่างสิ้นเชิง ด้วยเหตุที่มีนัยใหม่เข้ามาแทนที่ นั่นคือนัยของความเป็นอาชีพของ "โซฟิสต์" (the professionalism of the sophists) ลักษณะสำคัญประการแรกของความเป็นอาชีพของ "โซฟิสต์" คือ หนึ่ง มีการรับเงินค่าสอน ซึ่งเป็นความแตกต่างและแปลกใหม่จากบุคคลที่ได้ชื่อว่า "โซฟิสต์" ในช่วงก่อน ๆ และลักษณะสำคัญที่เกิดขึ้นใหม่คือการเก็บเงินค่าสอน ไม่ว่าจะเป็นจำนวนมากน้อยก็ตาม ซึ่งเป็นสิ่งที่รับไม่ได้ในสังคมเอเธนส์ ถึงแม้ว่าจะไม่มีการปฏิเสธหรือไม่ยอมรับการขายสินค้าต่าง ๆ ในเอเธนส์ กวี ศิลปินและหมอต่างคิดค่าความรู้ของตนทั้งสิ้น⁵² เราทราบจากหลักฐานว่า Pindar ได้รับเงินเป็นจำนวนหนึ่งหมื่น drachmas (หน่วยเงินตราของเอเธนส์สมัยโบราณ) ในฐานะของกวีที่เขาได้เขียนบทกวีสรรเสริญเอเธนส์ และกวี Simonides ได้รับเงินค่าบทกวีสรรเสริญในพิธีกรรมที่เขาประพันธ์ขึ้น หมอที่มีความสามารถก็ได้รับเงินค่ารักษาเป็นจำนวนมากด้วยเช่นกัน⁵³

ข้อมูลกล่าวว่าเขาปกครองในแบบทรราชย์ บางแหล่งกล่าวเพียงว่าเขาเป็นผู้ปกครอง จุดเด่นของเขาก็คือ เขาอุปถัมภ์บรรดากวีและช่างศิลป์อย่างดี อันทำให้ศิลปะและงานกวีเจริญรุ่งเรืองมากในยุคของเขา นำสังเกตว่ารายชื่อของปราชญ์ทั้งเจ็ด (the Seven Wise Men or Sages) ของ Plato นั้นล้วนแต่มีส่วนในการต่อต้านทรราชย์หรือไม่สนับสนุนระบอบอภิชนาธิปไตย และน่าสังเกตว่าทำไม Plato ถึงให้ Socrates กล่าวถึงรายชื่อดังกล่าวนี้ในการสนทนากับ Protagoras ผู้ซึ่งเป็นที่ปรึกษาทางการเมืองคนสำคัญของผู้นำประชาธิปไตยเอเธนส์อย่าง Pericles โปรดดู Protagoras. 343. แหล่งอ้างอิงเกี่ยวกับปราชญ์ทั้งเจ็ดนี้ นอกจากบทสนทนา Protagoras ของ Plato แล้ว โปรดดู The Oxford Classical Dictionary. Second Edition, ed. by N.G.L. Hammond and H.H. Scullard, (Oxford: Oxford University Press: 1989 rpt.) และ Betty Radice, *Who's Who in the Ancient World. A Handbook to the Survivors of the Greek and Roman Classics, Selected with an Introduction by Betty Radice,* (Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books: 1982 rpt.).

51. G.B. Kerferd, *The Sophistic Movement*, op. cit., p. 24.

52. Pindar ได้เขียนไว้ในช่วงปลายของสงครามเปอร์เซียในราว 480 ก่อนคริสตกาลว่า "วันเวลาได้ผ่านไปเมื่อกวีเขียนบทเพลง-กวีของเขาโดยไม่ได้เงิน แต่เงินสร้างคน" G.B. Kerferd, *The Sophistic Movement*, op. cit., p. 25.

53. Ibid, p. 25.

แต่เหตุผลที่ทำให้ “โซฟิสต์” ได้รับการปฏิเสธอยู่ที่การที่พวกเขากล่าวอ้างในการขายปัญญาและคุณธรรม (wisdom and virtue/sophia, arete) สิ่งเหล่านี้ไม่สมควรที่จะแลกเปลี่ยนด้วยเงิน แต่มีตรภาพและบุญคุณน่าจะเป็นสิ่งตอบแทนหรือรางวัลที่เหมาะสมพอเพียง สิ่งที่ทำให้เกิดกระแสไม่ยอมรับพวกโซฟิสต์ในสังคมเอเธนส์คือการที่โซฟิสต์ขายปัญญาความรู้คุณธรรม (sophia and arete) แก่ใครก็ตามที่มีเงินซื้อโดยไม่เลือกหน้า การเก็บเงินนั้นทำให้พวกเขาหมดสิทธิ์ที่จะเลือกคนที่มาจะเป็นนักเรียนของพวกเขา นั่นคือการขายความรู้กับ “คนทุกประเภท” พวกโซฟิสต์หมดอิสระและทำตัวเป็นทาสสำหรับใครก็ตามที่มีเงิน ประเด็นไม่ได้อยู่ที่การที่พวกโซฟิสต์ไม่เลือกปฏิบัติเท่ากับประเด็นของการตั้งแง่กับบรรดาสัทธาที่ยูบนพื้นฐานของกำลังทรัพย์ในการเข้าไปรับวิชาความรู้ต่างหาก⁵⁴

สิ่งที่พวกโซฟิสต์เสนอได้แก่ การสอนให้คนรู้จักเรื่องราวกิจการของรัฐ เพื่อที่พวกเขาจะได้ก้าวสู่อำนาจรัฐที่แท้จริงทั้งในฐานะนักพูดและผู้ปฏิบัติ และกลายเป็นนักการเมืองที่มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ และนี่เองที่เป็นแรงดึงดูดสำคัญที่โซฟิสต์มีอิทธิพลต่อสังคมเอเธนส์ และนี่เองที่เป็นที่มาของปฏิกิริยาต่อต้านจากกวีสุชนาฏกรรม และการตัดสินลงโทษประหารชีวิต Socrates ในที่สุดด้วย⁵⁵

โซฟิสต์มีหลายระดับ ที่มีชื่อเสียงสามารถเก็บค่าสอนแพง หรือเก็บค่าสอนลดหลั่นไปตามความนิยม และก็มีประเภทที่ไม่ต่างจากคนเร่ขายของตามบ้านด้วย สำหรับคำถามเกี่ยวกับรายได้ของโซฟิสต์เมื่อเทียบกับรายได้ของคนในอาชีพอื่น ๆ นั้น Kerferd ยกตัวอย่างกรณีของโซฟิสต์ที่ชื่อ Prodicus ตามหลักฐานมีความเป็นไปได้ว่าโซฟิสต์อย่าง Prodicus จากนคร Ceos ผู้มีความรู้ในด้านการใช้ภาษาและความหมาย เขาคิดค่าสอนเป็นจำนวนเงินครึ่ง

54. Ibid, p. 25.

55. Ibid, p. 26.

mina⁵⁶ ต่อหนึ่งคาบการบรรยาย (lecture) จากนักเรียนแต่ละคนที่เข้าฟังการบรรยาย ถ้ามีนักเรียน 20 คน เขาก็จะได้ 10 minas ถ้าหากการบรรยายทั้งหมดมีการบรรยายทั้งหมดสิบคาบ เขาก็จะได้ 100 minas เป็นต้น ในขณะที่ช่างฝีมือได้ค่าแรงต่อวัน คือ 1 drachma หรือ 3-4 minas ต่อปี แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นขึ้นอยู่กับการจัดการการสอน (organization) วิธีการสอน (method) เนื้อหา (curriculum)⁵⁷ เช่น เป็นการจัดการบรรยายในลักษณะของการบรรยายเปิดสาธารณะ (public lecture)^{58,59} หรือการอภิปรายโต้เถียงในลักษณะแข่งขันกัน ซึ่ง Protagoras เป็นคนแรกที่ทำให้มีการแข่งขันการโต้แย้งทางความคิด โวหารและเหตุผลในการอธิบายสรรพสิ่งต่าง ๆ (contests in arguments, logon agonas)⁶⁰

การแข่งขันการโต้แย้งดังกล่าวหรือถ้าจะกล่าวในภาษาสมัยใหม่ก็คือการโต้วาที (public debate)⁶¹ นี้ไม่ใช่เรื่องแปลกสำหรับโซฟิสต์ เพราะตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่า คำว่า "logos" ในความเข้าใจของพวกโซฟิสต์นั้นกินความรวมถึงความหมายสำคัญ ๆ สามประการ นั่นคือ ข้อความ (state-

56. 1 mina เท่ากับ 100 drachmas และ 1 mina มีค่าเท่ากับ 425 grams of silver ในปี ค.ศ. 1978 = 38 pounds or US \$ 78 [G.B. Kerferd, *The Sophistic Movement*, op. cit., p. 26.]

57. G.B. Kerferd, *The Sophistic Movement*, op. cit., p. 28.

58. อย่างเช่นการสัมมนาทางวิชาการ "วิธีนักคิด/ปัญญาชนไทย-เทศ: อดีต ปัจจุบัน อนาคต" (ซึ่งบทความนี้ได้นำเสนอเป็นครั้งแรก) ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และจากศูนย์มนุษยศาสตร์เพื่อสังคม คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยทาง สกว. ให้เงินสนับสนุนประมาณสองแสนกว่าบาท ส่วนทางศูนย์ฯ ให้เงินสนับสนุนแปดพันบาท เป็นต้น ในกรณีที่ใช้เงินภาษีราษฎร ในการจัดการบรรยายสาธารณะ อาจไม่ต่างกับ Pericles ถ้าเขาใช้เงินส่วนกลางจัดให้มีกิจกรรมทางปัญญาขึ้น เช่น การแสดงละคร เป็นต้น

59. G.B. Kerferd, *The Sophistic Movement*, op. cit., p. 28.

60. G.B. Kerferd, *The Sophistic Movement*, op. cit., p. 29 Gilbert Ryle เห็นว่าการจัดให้มีการโต้วาทีต่อหน้าสาธารณะ (public debates) ระหว่างนักพูดคู่แข่งกันนี้คือต้นแบบของบทสนทนาบทแรก ๆ ของ Plato แต่ข้อสันนิษฐานนี้ของ Ryle ไม่มีข้อมูลสนับสนุน Ryle เท่าไรนัก

61. เป็นที่น่าสังเกตว่าคนในเมืองในสังคมไทยให้ความสนใจกับการโต้วาทีหรือดูรายการในลักษณะดังกล่าวมากขึ้นในช่วงเวลา 5-10 ปีที่ผ่านมา นี้ไม่ว่าจะเป็นรายการเวทีวาที หรือการเข้าอบรมหลักสูตรฝึกการพูด

ments) ข้อโต้แย้ง (arguments) และ คำพูด (speech) หรือ กระบวนโวหาร (discourse) ดังนั้น คำว่า “logos” จึงมีความหมายรวมถึง การใช้ภาษา ข้อความ โวหารที่นำเสนอเหตุผลที่สอดคล้องภายใต้ระเบียบโครงสร้างความคิดหนึ่งในการอธิบายสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลก⁶² ซึ่งสามารถนำเสนอออกมาได้ “สองแง่มุม” (two-fold arguments, disoi logoi) เสมอ และการนำเสนอแง่มุมที่ต่างกันสองแง่มุมนี้อาจจะเป็นการนำเสนอที่มาจากคน ๆ เดียวกันก็ได้ ไม่จำเป็นจะต้องมาจากความคิดของคนสองคนที่มองแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้เองที่ “logos” หรือ “เหตุผล” ตามที่เข้าใจกันนั้นย่อมมีมากกว่าหนึ่งเหตุผลในตัวเอง ไม่เพียงแต่ข้อเขียนหรือบันทึกเกี่ยวกับความคิดของโซฟิสต์จะสะท้อนทรรศนะความเข้าใจใน “logos” ในลักษณะดังกล่าว ผลงานความคิดของกวีสุภาษกรรรมอย่าง Aristophanes ใน *Clouds* ก็สะท้อนให้เห็นลักษณะดังกล่าวได้อย่างชัดเจนด้วย⁶³

แน่นอนว่าทรรศนะดังกล่าวเกี่ยวกับ “logos” ย่อมนำมาซึ่งความคิดในแบบสัมพัทธนิยมที่เชื่อว่าไม่มีคุณค่าหรือเหตุผลหรือความคิดใด ๆ เกี่ยวกับสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลกจะมีลักษณะที่เป็นหนึ่งเดียวอันสมบูรณ์โดยไม่มีข้อโต้แย้งได้เลย ยิ่งกว่านั้น ในหมู่พวกโซฟิสต์เองเชื่อว่าคนที่ฉลาดมีปัญญานั้นคือผู้ที่สามารถแสดงให้เห็นว่าคำอธิบายต่อสรรพสิ่งทั้งหลายนั้นสามารถอธิบายได้สองแง่มุม ดังที่สะท้อนในบทละครของ Euripides ที่ชื่อว่า *the Antiope* ซึ่งปรากฏในราว 411 ก่อนคริสตกาล มีข้อความว่า “ในทุก ๆ กรณี ถ้าใครฉลาดในการพูด เขาผู้นั้นย่อมสามารถสร้างประเด็นขึ้นสองแง่มุมได้”⁶⁴

แม้ว่าแนวคิดดังกล่าวถือได้ว่าเป็นแนวคิดของพวกโซฟิสต์โดยทั่วไป แต่โซฟิสต์ที่มีบทบาทและอิทธิพลสำคัญต่อแนวคิดดังกล่าวคือ Protagoras ด้วยเหตุผลที่ว่าแนวคิดของเขานั้นถือได้ว่าเป็นรากฐานและก่อให้เกิดอิทธิพลในแนวคิดดังกล่าว แนวคิดสำคัญของเขาที่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในสมัยกรีกโบราณตลอด

62. G.B. Kerferd, *The Sophistic Movement*, op. cit., p. 81.

63. Ibid, p. 84.

64. Ibid, p. 84.

จนถึงปัจจุบันคือ “มนุษย์เป็นผู้กำหนดคุณค่าความหมายของสรรพสิ่งต่าง ๆ ทำให้สิ่งต่าง ๆ นั้นเป็นอยู่อย่างที่มีนัยเป็น และไม่ได้เป็นอยู่อย่างที่มีนัยไม่เป็น —Man is the measure of all things, of things that are as how they, and of things that are not as to how they are not.”⁶⁵ ข้อความดังกล่าวนี้ได้ก่อให้เกิดปัญหาการตีความตั้งแต่สมัย Plato จนถึงปัจจุบันนี้ แต่อย่างไรก็ตาม Kerferd เชื่อว่ามนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่เกินเลยไป ถ้าจะกล่าวว่าการทำความเข้าใจข้อความดังกล่าวของ Protagoras จะทำให้เราสามารถเข้าถึงหัวใจของปรากฏการณ์ของพวกโซฟิสต์ทั้งหมดในช่วงห้าร้อยปีก่อนคริสตกาลได้⁶⁶ ดังนั้น การทำความเข้าใจข้อความดังกล่าวจึงมีความสำคัญและถือได้ว่า เป็นหัวใจสำคัญต่อการทำความเข้าใจวิถีคิดหรือจารีตสำคัญทางความคิดของนักคิดกรีกโบราณที่ถูกเรียกรวมกันในนามของ “โซฟิสต์” โดยเฉพาะในประเด็นความคิดแบบสัมพัทธนิยมของพวกเขา

เนื่องจากข้อจำกัดของเนื้อที่ของหนังสือจึงทำให้นักวิจัยในรูปบทความเกี่ยวกับจารีตนักคิดกรีกโบราณนี้ไม่สามารถแสดงการวิเคราะห์ตีความข้อความดังกล่าวได้โดยละเอียด จึงขออธิบายและตีความข้อความดังกล่าวนี้โดยสรุป ข้อความดังกล่าวนี้น่าจะหมายความว่าความเชื่อที่ว่า มนุษย์แต่ละคนนั้น จะมีมุมมองหรือให้ความหมายสรรพสิ่งต่าง ๆ จากแง่มุมหรือความเข้าใจของตนเอง เช่น บางคนเห็นว่าทุเรียนอร่อย แต่สำหรับบางคนไม่อร่อยและเหม็น บางคนว่าอากาศรอบ ๆ ตัวเขานั้นร้อน แต่บางคนที่อยู่ภายใต้สภาพอากาศเดียวกันบอกว่าย็น เป็นต้น ความแตกต่างของความหมายในลักษณะสองแง่นี้ไม่จำกัดอยู่แต่ในเรื่องดังกล่าวที่ยกตัวอย่างมา แต่รวมถึงการให้คุณค่าเกี่ยวกับ ความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรมด้วย ดังนั้น การที่มนุษย์แต่ละคนเป็นผู้กำหนดให้ค่าความหมายสรรพสิ่งต่าง ๆ นั้นส่งผลทำให้สิ่งต่าง ๆ “เป็น” อย่างนั้นอย่างนี้ และ “ไม่เป็น” อย่างนั้นอย่างนี้ และรวมถึงการ “มีอยู่” และการ “ไม่มีอยู่” ของสิ่งต่าง ๆ ด้วย และถ้าจะถามว่า แล้วความจริงแท้ของสิ่งต่าง ๆ นั้นคือ

65. Ibid, p. 85

66. Ibid, p. 85

อะไร คำตอบก็คือ ความจริงเท่านั้นก็คือสภาวะที่เกิดขึ้นท่ามกลางการแสดงออกของการตีความหรือการให้ความหมายต่าง ๆ ของมนุษย์นั่นเอง ซึ่งเป็นแนวคิดหรือทฤษฎีในแบบสัมพัทธนิยมนั่นเอง ในแง่หนึ่ง ข้อสังเกตที่น่าสนใจคือแนวคิดสัมพัทธนิยมของพวกโซฟิสต์นี้น่าจะสอดคล้องอย่างยิ่งกับรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่ดำรงอยู่ในสังคมเอเธนส์ในเวลานั้น ด้วยรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่สภาประชาชนเป็นผู้ตัดสินเรื่องราวต่าง ๆ ให้ความสำคัญต่อการนำเสนอแง่มุมต่าง ๆ จากพลเมืองที่เข้าร่วมประชุมสภา และไม่มีใครที่จะเป็นผู้ผูกขาดความจริงหรือผูกขาดความหมายที่แท้จริงในเรื่องราวต่าง ๆ ได้ ทฤษฎีสัมพัทธนิยมนี้เปิดโอกาสให้กับพลเมืองทุกคนสามารถใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสมอภาคกันมากกว่าทฤษฎีอื่น ๆ

แน่นอนว่าข้อสงสัยในเรื่องทฤษฎีสัมพัทธนิยมของพวกโซฟิสต์นั้นคงจะไม่จบลงง่าย ๆ เพราะประเด็นเกี่ยวกับอะไรคือสิ่งที่เป็นหรือเกิดขึ้นเองตาม “ธรรมชาติ” (nature, physis) กับอะไรคือสิ่งที่ไม่ใช่ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นและกำหนดให้ค่าความหมายเอง (convention, nomos) เป็นประเด็นวิวาทะสำคัญในหมู่พวกโซฟิสต์และรวมทั้งพวกพิลโลโซเฟอร์ในนครเอเธนส์ช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ห้าก่อนคริสตกาล และคำถามสำคัญที่เกิดขึ้นคือ ถ้าพวกโซฟิสต์เชื่อในแนวคิดสัมพัทธนิยม พวกเขาจะอธิบายปรากฏการณ์ “ธรรมชาติ” หรือความจริงที่ไม่เกี่ยวข้องหรือไม่ได้เกิดจากการให้ค่าความหมายของมนุษย์อย่างไร? พวกเขาเชื่อว่ามีสิ่งที่อยู่เหนือการให้คุณค่าของมนุษย์หรือไม่?

พวกโซฟิสต์เชื่อว่าธรรมชาติมีอยู่จริง และเป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามหรือขัดแย้งกับกฎเกณฑ์หรือกติกาการให้ความหมายที่มนุษย์กำหนดขึ้นมา⁶⁷ ประเด็นที่น่าสนใจของโซฟิสต์คนหนึ่งที่ว่าถึงความจริงของธรรมชาติที่ไม่มีใครสามารถโต้แย้งหรือปฏิเสธได้ นั่นคือ มนุษย์เรานั้นเหมือนกันโดยธรรมชาติ ดังนั้นการปฏิบัติต่อมนุษย์อย่างแตกต่างกันมาก จึงเป็นการกระทำที่ไม่สอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติ แต่การกระทำที่ว่ามันอาจจะสอดคล้องกับ

67. Ibid, p. 113.

กฎเกณฑ์ทางสังคมการเมืองที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเอง ความคิดที่ว่าโดยธรรมชาติมนุษย์ไม่ต่างกันนั้น สามารถอธิบายในทำนองเดียวกันกับที่ Democritus อธิบายธรรมชาติของสรรพสิ่งต่าง ๆ ว่าสิ่งต่าง ๆ ล้วนประกอบไปด้วยอะตอม (atoms) และความว่างเปล่า (void) ส่วนการที่เราเข้าใจว่าสิ่งต่าง ๆ มีความแตกต่างกัน เช่น บางอย่างหวาน บางอย่างขม เย็น ร้อน สีสัน ดีหรือไม่ดีนั้น ล้วนแต่เป็นสิ่งที่กำหนดขึ้นมาเองที่หลัง (convention, nomos) โดยมนุษย์และสังคม⁶⁸ ซึ่งการกำหนดคุณค่าที่ว่านี่เองของมนุษย์ก็คือสิ่งที่ Protagoras หมายถึงนั่นเอง มนุษย์แตกต่างกันและมีคุณค่าต่างกันมิใช่ได้มาจากธรรมชาติ แต่จากการกำหนดขึ้นมาโดยมนุษย์ด้วยกันเองตามสังคมนั้น ๆ⁶⁹

ภาพของธรรมชาติสำหรับพวกโซฟิสต์โดยเฉพาะความคิดที่สะท้อนในบทสนทนาของ Plato คือ โดยธรรมชาติมนุษย์ย่อมต้องการตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติของตัวเอง การทำผิดที่สามารถตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติของตนได้ย่อมดีกว่าการทำผิดที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติของตนเอง การที่ไม่สามารถตอบสนองความต้องการตามธรรมชาติแม้จะกระทำด้วยวิถีทางต่าง ๆ แม้ว่าจะเป็นวิถีทางที่ผิดก็ตามนั้น น่าจะเกิดจากสาเหตุที่มนุษย์สร้างกฎเกณฑ์ขึ้นมาต่อต้านความเป็นไปตามธรรมชาติ เพราะการทำอะไรก็ตามไม่ว่าด้วยวิธีการใด ๆ แต่สามารถนำมาซึ่งสิ่งที่ปรารถนาย่อมไม่ใช่สิ่งผิด แต่สิ่งที่ผิดหรือผิดธรรมชาติคือการที่มนุษย์ยอมรับผิดมากกว่าที่จะหลีกเลี่ยงต่างหาก กฎเกณฑ์ที่สวนทางกับธรรมชาติที่มักจะกำหนดให้มนุษย์หลีกเลี่ยงที่จะใช้วิธีการใด ๆ ในการที่จะตอบสนองความต้องการของตัวเองนี้ พวกโซฟิสต์เห็นว่าเป็นกฎ (nomos) ที่มนุษย์เป็นผู้กำหนดขึ้นเอง มิใช่เป็นสิ่งที่

68. Ibid, p. 114.

69. ผู้ที่สนใจการวิวาทะในประเด็นธรรมชาติดังสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นเองของพวกโซฟิสต์ ควรอ่านงานเขียนของโซฟิสต์ที่ชื่อ Antiphon ดู "Antiphon" in *The Older Sophists*, ed. by Rosamond Kent Sprague, A Complete Translation by several hands of the Fragments in *Die Fragmente Der Vorsokratiker*, ed. by Diels-Kranz, and published by Weidmann Verlag with a new edition of Antiphon and of Euthydemus, (Columbia, South Carolina: University of South Carolina Press: 1972), Fragment A and B, pp. 218-221, และดูข้อโต้แย้งของโซฟิสต์ที่ชื่อ Callicles และ Gorgias ในบทสนทนาของ Plato ที่ชื่อ *Gorgias*

ที่สอดคล้องกับความจริงของธรรมชาติ และที่สำคัญคือ มนุษย์ที่กำหนดกฎในลักษณะนี้คือมนุษย์พวกที่อ่อนแอ ซึ่งมักจะได้แก่คนส่วนใหญ่ของสังคม มนุษย์พวกนี้หาทางปกป้องตัวเองจากผู้ที่แข็งแรงกว่าโดยการสร้างกฎที่สวนทางกับธรรมชาติ เพราะโดยธรรมชาติแล้ว ผู้ที่แข็งแรงกว่า เก่งกว่า ฉลาดกว่า ก็น่าที่จะเป็นผู้ปกครองหรืออยู่เหนือคนที่ด้อยกว่า

สังเกตได้ว่า จากประเด็นข้อถกเถียงเรื่องธรรมชาติกับสิ่งที่มนุษย์กำหนดขึ้นมาเอง (physis-nomos debate) ของพวกโซฟิสต์นี้สะท้อนให้เห็นถึงข้อที่นำวิเคราะห์ในโอกาสต่อไปอันได้แก่ ประเด็นที่เชื่อว่ามนุษย์โดยธรรมชาติแล้วเหมือนกัน แต่ขณะเดียวกันก็เชื่อว่าผู้ที่แข็งแรงกว่าย่อมต้องอยู่เหนือผู้ที่อ่อนแอกว่า เป็นต้น

VI

ปัญญาชน/อภิสิทธิ์ชนทางปัญญา The Philosopher

คำว่า “philosopher” ในรูปของคำกริยาได้ถูกใช้ใน *The Histories* ของ Herodotus ซึ่งคาดว่าเขียนขึ้นในราวกลางศตวรรษที่ห้า โดย Herodotus กล่าวถึงการเดินทางออกจากเอเธนส์ของ Solon เป็นเวลาสิบปี โดย Herodotus อธิบายว่า Solon ใช้ความรักในการแสวงหาความรู้เป็นข้ออ้างในการออกไปจากเอเธนส์ (*Histories*, 1.30) และคำดังกล่าวได้ปรากฏอีกครั้งในศตวรรษที่สี่ในงานของ Thucydides ที่เขาได้บรรยายว่า Pericles ได้กล่าวว่า ความรักในความรู้นั้นเป็นเอกลักษณ์ของมหาชนชาวเอเธนส์ (*Peloponnesian War*, 2.40)⁷⁰

แม้ว่าจะมีการใช้คำที่ใกล้เคียงหรือมีความหมายตรงกับคำว่า “philoso-

70. G.E.R. Lloyd, *The Revolutions of Wisdom: Studies in the Claims and Practice of Ancient Greek Science*. (Berkeley: University of California Press: 1987), p. 94n.

pher” มาก่อนหน้า Plato แต่คำว่า “philosopher” ในความหมายที่ Plato ใช้เรียกคนบางคน บางกลุ่มและรวมถึงตัวของเขาเองนั้น ถือกำเนิดขึ้นใหม่ในสมัยของเขา และถ้าพิจารณาตามหลักฐานที่มีอยู่จะพบว่า Plato น่าจะเป็นผู้ให้ความหมายใหม่ที่มีนัยสำคัญทางสังคมที่พิเศษแตกต่างจากความหมายที่เคยมีอยู่ก่อน ความหมายใหม่ของคำว่า “philosopher” ที่มีผลกระทบทางสังคมยิ่งต่อเอเธนส์ จะไม่เกิดขึ้นเลย ถ้าไม่มีปรากฏการณ์ทางสังคมของพวกโซฟิสต์เกิดขึ้นมาก่อน การเกิด “philosophy-philosopher” ในฐานะปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีอิทธิพลสำคัญต่อสังคมเอเธนส์และต่อพัฒนาการของประวัติศาสตร์ปัญญาความรู้ (intellectual history) ในโลกตะวันตกถือเป็นปรากฏการณ์แห่งปฏิกริยาที่มีต่อปรากฏการณ์ของพวกโซฟิสต์ และถ้ากระแสของพวกโซฟิสต์คือสิ่งที่ดำรงอยู่มาก่อน กระแสปฏิกริยาของ “philosopher” ก็เป็นสิ่งอื่นใดไม่ได้นอกจากกระแสใหม่ที่เกิดขึ้นมาท้าทายกระแสนรูปแบบและวิถีของกลุ่มนักคิดที่ดำรงอยู่

จากที่ได้กล่าวไปแล้วในส่วนที่อธิบายเรื่องราวของพวกโซฟิสต์ว่า ลักษณะที่บ่งบอกความเป็นโซฟิสต์ คือ หนึ่ง การขายวิชาความรู้ในลักษณะของสินค้าโดยไม่เลือกปฏิบัติตราบเท่าที่ผู้ที่ต้องการได้ความรู้นั้นมีเงินค่าเล่าเรียนและสอง การอ้างว่าสิ่งที่ตนรู้นั้นคือปัญหอันยิ่งใหญ่และเป็นความรู้คุณธรรมอันประเสริฐที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จและความสุขในชีวิต โดยเฉพาะการประสบความสำเร็จในทางการเมืองในสังคมเอเธนส์ สาม การส่งผลกระทบต่อการเกิดความเชื่อในสัมพัทธนิยมทางจริยธรรมและความดีในสังคม ประเด็นทั้งสามนี้เองที่ก่อให้เกิดปฏิกริยาต่อต้านขึ้นจากคนกลุ่มหนึ่ง

คนสำคัญในกลุ่มนี้ คือ Plato ผู้ที่สูญเสียผู้อาวุโสที่เป็นทั้งเพื่อนและอาจารย์ของเขา นั่นคือ Socrates เนื่องจากกระแสโซฟิสต์ได้สร้างความไม่พอใจให้แก่มหาชนชาวเอเธนส์เป็นอย่างมาก และในที่สุด มหาชนเข้าใจว่า Socrates คือหนึ่งในพวกโซฟิสต์ จึงตั้งข้อกล่าวหาว่า Socrates ชักนำเยาวชนเอเธนส์ไปในทางที่ผิดโดยการหมิ่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันได้แก่เทพเจ้าของชาวเอเธนส์ และนับถือเทพเจ้าที่ไม่มีใครรู้จัก ซึ่งข้อกล่าวหาหมิ่นสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือเทพเจ้านั้น กล่าว

ได้ว่า เป็นข้อหาปรกติที่บรรดาโซฟิสต์ได้รับและมักจะถูกลงโทษ ขับไล่ออกไปจากเอเธนส์ แต่ที่สำคัญคือสาระของข้อกล่าวหาอันนี้มีนัยว่าการกระทำของ Socrates นั้นเทียบเท่าการบ่อนทำลายรัฐ⁷¹

ในสายตาของมหาชนทั่วไป ความแตกต่างระหว่างโซฟิสต์กับฟิโลโซเฟอร์ไม่ใช่เป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้ง่ายนัก ดังที่มหาชนไม่สามารถแยก Socrates ออกจากโซฟิสต์ได้ ความยากลำบากในการชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างนี้เป็นสิ่งที่ Plato ในฐานะที่เป็นผู้นำคนสำคัญของ philosopher ตระหนักดี ดังที่เขาได้พยายามเขียนบทสนทนาสามเล่มที่ชื่อว่า *Sophist*, *Statesman*, และ *Philosopher* (pseudo-Plato) โดยในแต่ละบทสนทนาเป็นการถกเถียงเพื่อหาความหมายและนิยามของประเด็นปัญหาที่เป็นข้อบทสนทนาแต่ละบท จะเห็นได้ว่าวิธีการและการใช้เหตุผลโต้แย้งของทั้งสองกลุ่มนั้นมีความคล้ายคลึงกันมาก ดูได้จากบทสนทนาของ Plato ที่ชื่อ *Euthydemus* ที่ชี้ให้เห็นถึงวิธีการของโซฟิสต์ในการใช้ตรรกะหรือวิธีการไดอะเล็กติกในการพิสูจน์โต้แย้ง ดังนั้น ความแตกต่างระหว่างโซฟิสต์และฟิโลโซเฟอร์ไม่น่าจะอยู่ที่วิธีการและรูปแบบเท่ากับเป้าหมาย ในขณะเดียวกัน เป้าหมายนั้นก็ก็เป็นสิ่งที่ไม่สามารถปรากฏให้เห็นในเชิงประจักษ์ได้ และเป้าหมายเป็นสิ่งที่สามารถอยู่ได้ทั้งในกระบวนการและจุดสุดท้าย ดังนั้น การแบ่งแยกฟิโลโซเฟอร์ออกจากโซฟิสต์จึงเป็นเรื่องที่ยากลำบากสำหรับคนทั่วไป และรวมทั้งในหมู่คนที่อ้างตัวว่าเป็นฟิโลโซเฟอร์เองก็ตาม แต่สิ่งที่ชัดเจนที่สุดที่สามารถใช้เป็นเกณฑ์ได้ก็คือฟิโลโซเฟอร์จะไม่เก็บเงินจากการสนทนาแลกเปลี่ยนกับคนที่สนใจใฝ่รู้ และก็ไม่ได้หวังเกียรติยศหรืออำนาจใด ๆ เท่ากับการที่จะสร้างสรรค์พัฒนาคนที่มีความเชื่อและต้องการที่จะเข้าสู่เป้าหมายเดียวกัน นั่นคือการเข้าถึงปัญญาความรู้

อย่างไรก็ตาม ทักษะของคนทั่วไปที่มีต่อฟิโลโซเฟอร์คือคนที่พูดอะไรไม่รู้เรื่อง ไร้สาระ และชอบบ่นวุ่นวายในสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นและไม่มีความสำคัญใด ๆ คน

71. J. Peter Euben, *Corrupting Youth: Political Education, Democratic Culture, and Political Theory*. (Princeton: Princeton University Press: 1997), pp. 32, 111.

ที่พูดเก่งในศาล ทำประเด็นที่อ่อนให้แข็งแรง (Euthydemus, 304d) หรือเมื่อ Socrates กล่าวในเชิงปรัชญาใน *Phaedo* ว่า ชีวิตคนเรานั้นเมื่อเกิดมาก็นับว่าเข้าสู่ความตายไปครึ่งหนึ่ง คนทั่วไปก็คิดว่าเมื่อฟิโดไซเฟอร์คิดว่าตนตายไปครึ่งหนึ่งแล้ว ดังนั้นฟิโดไซเฟอร์ก็สมควรตาย (*Phaedo*, 64) เป็นต้น

Socrates และผู้ที่เรียกตัวเองว่าฟิโดไซเฟอร์โดยทั่วไปนั้น มักจะถูกมองว่าเป็นพวกที่มีทัศนคติในแง่ลบต่อชาวบ้านหรือมหาชนส่วนใหญ่ที่มักจะหลงเชื่อในสิ่งต่าง ๆ ได้ง่าย และมักจะยึดติดกับความสุขมากกว่าจะคิดหาความหมายที่แท้จริงของชีวิตและแนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคมที่สร้างสรรค์ชีวิตที่ดีมีคุณค่าดังที่ในเวลาต่อมาพวกฝ่ายนิยมประชาธิปไตยได้พยายามสร้างภาพในลักษณะนี้ให้กับ Socrates ว่าเป็น “ผู้ที่เกลียดประชาชน” (‘hater of the people’, misodemos) ในปี 390 ก่อนคริสตกาล อันเป็นเวลาเก้าปีหลังจากการตายของ Socrates⁷² นอกจากนี้ คนทั่วไปในเอเธนส์ยังมอง Socrates และคนประเภทเดียวกันกับเขาว่าเป็นพวกประหลาด พิลึก ดิตยัดคิดอะไรอยู่คนเดียว ไม่สนใจกิจกรรมทางสังคมที่คนทั่วไปเขากระทำกัน เป็นพลเมืองเอเธนส์ที่แปลกแยกจากชาวเอเธนส์ทั่วไป เพราะปรกติพลเมืองเอเธนส์จะให้ความสำคัญกับชีวิตและบทบาททางสังคมและการเมือง⁷³ หรืออย่าง Stone ชี้ว่า Socrates นั้นเป็นพวกเย่อหยิ่ง มีอคติทางชนชั้น และโอ้อวด (snobbery, class prejudice and arrogance)⁷⁴

ฟิโดไซเฟอร์แตกต่างจากโซฟิสต์ก็ตรงประเด็นที่ว่านี้เอง นั่นคือ วิธีชีวิตที่มีได้มุ่งสู่ชีวิตที่ดีตามกระแสของคนทั่วไปรวมทั้งพวกโซฟิสต์ด้วยที่เชื่อว่าชีวิตที่มั่งคั่ง มีชื่อเสียง มีอำนาจคือชีวิตที่ดี ซึ่งก็สอดคล้องกับที่ได้กล่าวมาแล้วถึงการไม่เรียกเงินทองจากผู้ที่สนใจใคร่รู้ในความรู้ที่ฟิโดไซเฟอร์มี

72. Barry S. Strauss, *Athens After the Peloponnesian War: Class, Faction and Policy 403-386 B.C.* (Ithaca, New York: Cornell University Press: 1986), p. 95.

73. L.B. Carter, *The Quiet Athenian*. (Oxford: Clarendon Press: 1986).

74. I.F.Stone, *The Trial of Socrates*. (London: Jonathan Cape: 1988).

ขณะเดียวกันถ้าพิจารณาถึงกระบวนการ วิธีการหรือทักษะที่เป็นเอกลักษณ์ของการเป็นฟิลโลโซเฟอร์ ก็คงต้องกล่าวว่า ทักษะสำคัญประการที่หนึ่งคือความสามารถและความเชี่ยวชาญในการใช้ภาษาและตรรกะเหตุผล ทักษะประการที่สองคือความรู้รอบตัวทั่ว ๆ ไป และทักษะประการที่สามคือความสามารถในการใช้วิธีการที่เรียกว่า วิภาษวิธี (dialectic) หรือการสนทนาแบบปุจฉา-วิสัชนา ซึ่งในกระบวนการวิภาษวิธีนี้ประกอบด้วยวิธีการสำคัญอีกประการหนึ่งนั่นคือ การหักล้างข้อสมมุติฐานเบื้องต้นของคู่สนทนา (refutation, elenchus)

การที่ฟิลโลโซเฟอร์ไม่เก็บเงินจากการสนทนาแลกเปลี่ยนกับคนที่สนใจใฝ่รู้ และก็ได้ไม่ได้หวังเกียรติยศหรืออำนาจใด ๆ เท่ากับการที่จะสร้างสรรค์พัฒนาคนที่มีความเชื่อและต้องการที่จะเข้าสู่เป้าหมายเดียวกัน นั่นคือ การเข้าถึงปัญญาความรู้ แต่จะว่าไปแล้ว เกณฑ์ดังกล่าวก็อาจจะกลายเป็นสิ่งที่ไม่ชัดเจนที่สุดได้เช่นกัน เพราะกระบวนการหรือพฤติกรรมภายนอกของโซฟิสต์และฟิลโลโซเฟอ์นั้นมีความคล้ายคลึงกัน ไม่ว่าจะเป็นทักษะการใช้ภาษาและตรรกะเหตุผล ความรู้รอบตัวทั่ว ๆ ไป วิภาษวิธี ความแตกต่างที่สำคัญคือเจตนาหรือจิตสำนึกภายใน ซึ่งบ่งบอกได้ยาก โดยเฉพาะในสังคมที่ทั้งคนประเภทที่เป็นโซฟิสต์และฟิลโลโซเฟอ์ต่างดำรงชีวิตอยู่ด้วยค่าจ้างแรงงาน (wage earner) ภายใต้อาณาของครูบาอาจารย์อย่างในสังคมปัจจุบัน!

สำหรับประเด็นวิาทะสำคัญนั้น กล่าวได้เช่นกันว่า พวกฟิลโลโซเฟอ์เองเข้าร่วมในการวิาทะในประเด็นธรรมชาติกับสิ่งที่ไม่ใช่ธรรมชาติ (physis-nomos debate) ด้วย แต่พวกฟิลโลโซเฟอ์มุ่งหาความจริงหรือกฎที่อยู่เหนือแค่กฎที่มนุษย์สร้างขึ้น พวกเขาต้องการเข้าถึงความจริงแท้ของสรรพสิ่งโดยเฉพาะประเด็นความรู้ที่แท้จริง และความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับคุณค่าต่าง ๆ เช่น ความดี ความยุติธรรม เป็นต้น

ธรรมชาติสำหรับพวกฟิลโลโซเฟอ์คือสถานะอันสมบูรณ์แบบที่สุดของสิ่ง

นั้น ๆ หรือกล่าวได้ว่า ธรรมชาติของสิ่งนั้น ๆ คือสิ่งที่ เป็นสภาวะที่ดีที่สุดของ สิ่งนั้น ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเรื่องแบบอันสมบูรณ์ (theory of Form) ของ Plato หรือแนวคิดเรื่องเป้าหมายสูงสุด (telos) ของ Aristotle ทั้งสองแนวคิดต่าง กล่าวได้ว่าจัดอยู่ในแนวความคิดเกี่ยวกับธรรมชาติที่อยู่ในวิธีคิดแบบเดียวกัน นั่นคือ ธรรมชาติคือสิ่งที่สมบูรณ์แบบและดีที่สุด

อย่างที่กล่าวไว้ในตอนต้น ๆ ว่า คำอธิบายเกี่ยวกับการที่นักคิดกรีก โบราณให้จุดสุดท้ายของสรรพสิ่งมาซึ่งก่ออยู่แค่สภาพอันสมบูรณ์เต็มที่ ไม่เลย ไปถึงความเสื่อมสลายของมันนั้น เป็นสิ่งที่น่าสนใจ โดยเฉพาะถ้าพิจารณาในแง่ ที่สัมพันธ์กับบริบททางการเมืองและสังคมของกลุ่มฟิลโลโซเฟอร์ การให้ความ หมายว่าในนัยที่ว่าธรรมชาตินั้นสัมพันธ์กับสภาวะที่สมบูรณ์แบบที่สุดของสรรพ สิ่งต่าง ๆ นั้นย่อมบ่งบอกถึงความเชื่อในการมีอยู่จริงของความดี ความสมบูรณ์ แบบที่แน่นอนตายตัว ไม่เปลี่ยนแปลง และแน่นอนว่าความสมบูรณ์แบบหรือ ธรรมชาตินั้นจะต้องมีเอกลักษณ์หรือมีเพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น การพิจารณาความ หมายของธรรมชาติในนัยนี้ โดยโยงเข้ากับนัยของความมีหนึ่งเดียวและความ เทียงแท้แน่นอนนั้น ย่อมเป็นสิ่งที่ท้าทายแนวคิดเรื่องเหตุผล “สองแง่มุม” (two-fold arguments, dissoi logoi) และความเชื่อของพวกโซฟิสต์ในเรื่อง ของการนำเสนอแง่มุมที่ต่างกัน นั่นคือ “logos” หรือ “เหตุผล” ในการอธิบาย สรรพสิ่งต่าง ๆ ย่อมมีมากกว่าหนึ่งเหตุผลในตัวมันเอง

แนวคิดของพวกโซฟิสต์ในประเด็นเรื่องเหตุผล “สองแง่มุม” นี้ย่อมไป ได้ดีกับระบอบประชาธิปไตยที่ให้อำนาจการตัดสินใจมาจาก การได้เสียงและการ ให้เหตุผลต่าง ๆ ในสภาประชาชน นั่นคือ ไม่มีใครหรืออำนาจอันชอบธรรม ใด ๆ ที่จะมาผูกขาดความหมายหรือนัยที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียวและไม่ เปลี่ยนแปลงตลอดไป นัยและความหมายของสรรพสิ่งตลอดจนเรื่องราวปัญหา ต่าง ๆ นั้นสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและตามเจตนาารมณ์ของสภา ประชาชนซึ่งมีอำนาจอันชอบธรรมสูงสุดที่จะตัดสินเรื่องราวต่าง ๆ ในแต่ละสมัย การประชุม

ความมุ่งมั่นต่อความหมายและหน้าที่แน่นอนของสรรพสิ่งต่าง ๆ ภายใต้งานแนวคิดเรื่องธรรมชาติของพวกฟิลาโซเฟอร์ก็คือ สภาวะปฏิบัติและการปฏิเสธต่อความไม่แน่นอน สิ้นไถล เปลี่ยนแปลงได้ ของความหมายต่าง ๆ ที่มีคุณลักษณะของความเป็นพหุพจน์และสัมพัทธภาพของการให้ความหมายโดยมหาชนพลเมืองและรวมทั้งพวกโซฟิสต์ในระบอบประชาธิปไตยที่เชื่อว่ามีมนุษย์คือผู้กำหนดความหมายของสรรพสิ่ง (Man is the measure of all things.)

จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่พวกฟิลาโซเฟอร์จะมีแนวความคิดดังกล่าวที่ตรงกันข้ามกับกระแสสังคมและพวกโซฟิสต์ พวกฟิลาโซเฟอร์เชื่อว่ามัจจุที่แน่นอนแห่งความรู้ของสรรพสิ่งทั้งหลายทั้งมวล (the Archimedian point) เพียงแต่ลี้จรรยาธรรมความรู้ดังกล่าวนั้นย่อมเป็นสิ่งที่สามัญชนทั่วไปไม่สามารถเข้าถึงได้ เพราะเป็นเรื่องที่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถตลอดจนคุณสมบัติพิเศษเฉพาะตัว พวกฟิลาโซเฟอร์เชื่อว่า สถานะสัจธรรมความรู้ดังกล่าวอยู่นอกเหนือการกำหนดใด ๆ ของมนุษย์ แต่มีมนุษย์บางพวกสามารถเข้าถึงได้ และมีมนุษย์พวกที่ว้าคือ "ฟิลาโซเฟอร์" นั้นเอง

มีข้อน่าสังเกตเกี่ยวกับการวิเคราะห์ในแนวดังกล่าวนี้นักวิชาการตะวันตกอย่าง Alvin Gouldner ได้ทำการศึกษาแนวคิดของ Plato ผู้นำคนสำคัญของกลุ่มฟิลาโซเฟอร์ โดยพิจารณาบริบททางการเมืองและสังคมของ Plato อธิบายว่า เนื่องจาก Plato เป็นผู้ที่สังกัดในกลุ่มชนชั้นสูงที่เคยมีอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมมาก่อนหน้าที่เอเธนส์จะเปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นนครรัฐประชาธิปไตย หลังการเปลี่ยนแปลง ชนชั้นและเครือข่ายของตนจึงสูญเสียอำนาจไปให้กับมหาชนพลเมืองส่วนใหญ่ และด้วยทัศนคติแบบดั้งเดิมจึงทำให้เกิดความคิดในเชิงปฏิบัติต่อต้านอำนาจประชาชนและระบอบประชาธิปไตย และความคิดต่อต้านดังกล่าวนี้ได้ก่อตัวเป็นระบบความคิดปรัชญา

และการกำเนิดกลุ่มฟิโลโซเฟอร์ในที่สุด⁷⁵

อย่างไรก็ตาม ถ้าพิจารณาถึงวิธีการจะพบว่าพวกฟิโลโซเฟอร์ใช้วิธีการที่ไม่แตกต่างจากพวกโซฟิสต์อันได้แก่ วิชาชีวิต (dialectic) และการหักล้างข้อสมมุติฐานเบื้องต้นของคู่สนทนา (elenchus) ซึ่งทำให้ผู้ที่ประสบพบเห็นจะเข้าใจว่าฟิโลโซเฟอร์ผู้นั้นไม่ต่างอะไรเลยจากโซฟิสต์ เพราะดูเหมือนว่าฟิโลโซเฟอร์ผู้นั้นเชื่อในแนวสัมพัทธนิยมและเชื่อในการให้เหตุผลในลักษณะ “สองแง่มุม” (two-fold arguments, dissoi logoi) ต่อสรรพสิ่งทั้งหลายอย่างที่ยกบรรยายไปในส่วนที่ว่าด้วยโซฟิสต์ข้างต้น จึงทำให้การแบ่งแยกระหว่างโซฟิสต์และฟิโลโซเฟอร์ในทางปฏิบัติเป็นไปได้ยาก อย่างที่กล่าวไปแล้วว่า ผู้คนทั่วไปจึงเห็นว่าฟิโลโซเฟอร์คือคนที่พูดเก่งในศาล ทำประเด็นที่อ่อนให้แข็งแกร่ง (“To make weaker argument stronger.”) ไม่ต่างจากพวกโซฟิสต์

การไม่เรียกเก็บเงินทองและการใช้ชีวิตที่ไม่มุ่งหวังอำนาจ ความมั่งคั่ง และเกียรติยศ เป็นสิ่งเดียวที่จะแบ่งแยกกลุ่มคนทั้งสองออกจากกัน ด้วยเหตุนี้เองที่ประเด็นสำคัญที่พวกฟิโลโซเฟอร์ตั้งขึ้นมาคือ “ความรู้เกี่ยวกับความดีและความประเสริฐนั้นเป็นสิ่งที่สอนกันได้หรือไม่?” (Can virtue be taught?) และถ้ามันเป็นสิ่งที่สอนกันได้ และการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ซื้อหากันได้ จะหมายความว่า มันเป็นสิ่งที่ซื้อขายกันได้ ใช่หรือไม่?

สำหรับพวกโซฟิสต์แล้ว ความรู้เกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ที่จะนำชีวิตไปสู่ความดีความประเสริฐในความหมายของอำนาจ ลาภ ยศ สรรเสริญ ทรัพย์สมบัติ ย่อมเป็นสิ่งที่ซื้อหาผ่านการเรียนการสอนได้ แต่สำหรับฟิโลโซเฟอร์นั้น ความรู้ไม่อาจสอนกันได้เสมอไป แต่สามารถเรียนได้ โดยประเด็นสำคัญอยู่ที่คุณสมบัตินี้หรือธรรมชาติของการใฝ่หรือรักในความรู้ที่แท้จริงของบุคคล ๆ นั้น

75. A.W. Gouldner, *Enter Plato*. (New York: Basic Books: 1965), และดู Ellen Meiksins Wood and Neal Wood, *Class Ideology & Ancient Political Theory: Socrates, Plato, and Aristotle in Social Context.*, (Oxford: Basil Blackwell: 1978).

การเกิดขึ้นของกลุ่มฟิโลโซเฟอร์นั้นสัมพันธ์อย่างยิ่งกับคำอธิบายเกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ของ Plato ที่อธิบายแก่นธรรมชาติมนุษย์โดยให้ความสำคัญที่จิต (psyche) มากกว่าร่างกาย (soma) และการอธิบายธรรมชาติของจิตมนุษย์ในความหมาย “ไตรลักษณ์จิต” (the tripartite soul) จิตมีแก่นสำคัญที่เป็นพลังขับเคลื่อน นั่นคือ ความรัก ขณะเดียวกันความรักในจิตมนุษย์นั้นก็มีสามลักษณะที่ประกอบขึ้นเป็นหนึ่งเดียว ได้แก่ ความรักในความรู้ ความรักในความสุข และความรักในเกียรติ มนุษย์ทุกคนมีจิตที่ประกอบไปด้วยส่วนประกอบความรักสามลักษณะดังกล่าว ดังที่เรียกว่า ไตรลักษณ์จิต แต่มนุษย์แต่ละคนนั้นมีความเข้มข้นของพลังความรักแต่ละลักษณะนี้แตกต่างกัน บางคนมีความรักในความรู้ที่มีพลังมากกว่าความรักอื่น ๆ ในขณะที่บางคนมีความรักในความสุขที่มีพลังมากกว่าความรักอีกสองลักษณะ เป็นต้น ดังนั้นจากความแตกต่างของพลังความเข้มข้นของความรักสามลักษณะนี้ จึงส่งผลให้มีมนุษย์ที่มีบุคลิกภาพหรือแนวโน้มของพื้นฐานจิตใจที่แตกต่างกันสามประเภท

ฟิโลโซเฟอร์คือคนที่มีพลังความรักในความรู้มากกว่าพลังอื่น ๆ ในจิต ซึ่งคำว่า “philosopher” นั้นก็ตรงตัวและบ่งบอกถึงลักษณะของคนประเภทนี้ชัดเจนอยู่แล้ว คนประเภทนี้เท่านั้นที่จะมีพื้นฐานจิตใจที่สามารถจะเข้าถึงความรู้ที่แท้จริงของสรรพสิ่งต่าง ๆ ได้ ดังนั้น คำอธิบายธรรมชาติมนุษย์และการเข้าถึงความรู้ที่แท้จริงในแนวนี้จึงเป็นสิ่งที่ท้าทายกระแสนิยมทั่วไปของเอเธนส์ในขณะนั้น รวมทั้งท้าทายกระแสปรากฏการณ์ของพวกโซฟิสต์ด้วย ที่ต่างเชื่อว่ามนุษย์นั้นเสมอกันตามแนวทางประชาธิปไตย และสามารถเข้าถึงความรู้ได้เท่าเทียมกันหมด ขึ้นอยู่ว่าเขาผู้นั้นมีความต้องการและมีปัจจัยเพียงพอไหมที่จะหาซื้อความรู้ใส่ตัวได้

ฉะนั้น การเกิดกลุ่มหรือปรากฏการณ์ของพวกฟิโลโซเฟอร์ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทวนกระแสสังคมการเมืองในเอเธนส์ขณะนั้น รวมทั้งเป็นการทวนกระแสพวกโซฟิสต์โดยตรง จะเห็นได้ว่าภาระหน้าที่หลักของฟิโลโซเฟอร์ก็คือการสืบทอดเจตนารมย์และการกระทำของ Socrates ที่ Plato ได้บันทึก

รวมทั้งได้สร้างเป็นเรื่องราวที่มีสีสันและชีวิตชีวาขึ้นในบทสนทนาต่าง ๆ (the Platonic Dialogues) ของเขา ภาระหน้าที่ที่ว่าของพวกฟิลาโซเฟอร์คือพิสูจน์ให้เห็นว่าความรู้ที่บรรดาพวกโซฟิสต์อ้างว่าเป็นความรู้ที่สามารถนำไปสู่ชีวิตอันประเสริฐได้นั้นเป็นสิ่งที่ไม่จริง โดยชี้ให้เห็นว่าพวกโซฟิสต์นั้นไม่รู้ว่าความรู้ที่ตนมีอยู่นั้นหาใช่ความรู้ไม่ และชี้ให้เห็นว่าพวกโซฟิสต์นั้นไม่รู้ด้วยซ้ำว่าชีวิตที่ดีเป็นอย่างไร การพิสูจน์ดังกล่าวนี้กระทำโดยอาศัยวิธีการวิภาษวิธีและการพิสูจน์หักล้าง (dialectic and elenchus)

จะว่าไปแล้ว ในขณะที่พวกโซฟิสต์เห็นฝูงชนที่สนใจอยากประสบความสำเร็จเป็นเป้าหมายที่พวกเขาจะมุ่งเข้าหาเพื่อเสนอขายวิชาความรู้ ในทำนองกลับกัน พวกฟิลาโซเฟอร์ก็นึกถึงสถานการณ์ดังกล่าวเป็นเป้าหมายที่พวกเขาจะเข้ากระชากหน้ากากของพวกโซฟิสต์ต่อหน้าฝูงชน ในขณะเดียวกัน พวกฟิลาโซเฟอร์ก็น่าแปลกตัวเข้าไปโดยกล่าวว่า พวกเขานั้นต้องการเข้าถึงความรู้เกี่ยวกับสิ่งดี ๆ ไม่ต่างจากคนอื่น ๆ และอยากจะต้องคำถามกับผู้รู้หรือพ่อค้าวิชาที่กำลังอวดอ้างสรรพคุณความสามารถของตนเองอยู่ พวกฟิลาโซเฟอร์จะกล่าวว่า ตนนั้นไม่รู้อะไร ถ้าจะรู้อะไรที่แน่นอนสักอย่างก็คงจะรู้อย่างที่ Socrates รู้ นั่นคือ “ข้าพเจ้ารู้ว่า ข้าพเจ้าไม่รู้อะไร” และด้วยเหตุที่ข้าพเจ้ารู้ตัวว่าข้าพเจ้าไม่รู้อะไร ข้าพเจ้าจึงใคร่อยากรู้อยากพบเห็นความรู้ที่แท้จริงจากผู้รู้ และด้วยข้าพเจ้าต้องการที่จะรู้หรือรักที่จะรู้ ข้าพเจ้าจึงสมควรเรียกตัวเองหรือถูกเรียกจากคนอื่น ๆ ว่าเป็นเพียง “ผู้รักปรารถนาในความรู้ ฟิลาโซเฟอร์ philosopher” มากกว่าที่จะเป็นหรือจะเรียกตัวเองหรือถูกคนอื่น ๆ เรียกข้าพเจ้าว่า “ผู้รู้หรือผู้ที่มีความรู้อยู่กับตัวแล้วเฉกเช่น อาจารย์ โซฟิสต์ sophist”

สรุป: การประเมินโดยเปรียบเทียบ ระหว่าง “โซฟิสต์” และ “ฟิลาโซเฟอร์”

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าเราสามารถอธิบายพวกฟิลาโซเฟอร์ในฐานะกลุ่ม

หรือการรวมตัวกันของคนที่มีความคิดความเชื่อร่วมกันในสังคมเฮนส์ กล่าวคือ การแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบทวนกระแสค่านิยมสังคมและปรากฏการณ์ของพวกเขา โซฟิสต์ และทุกครั้งที่เราโซฟิสต์ได้ยื่นได้พบพวกฟิลาโซเฟอร์ที่เปี่ยมไปด้วยทักษะในการใช้ภาษาและตรรกะรวมทั้งวิถีวิธีที่ไม่ต่อยกว่าหรือบางทีเหนือกว่าพวกโซฟิสต์เองด้วยซ้ำ แต่กระนั้นคนเหล่านั้นก็ยังคงถ่อมตัวเรียกตัวเองว่าเป็นเพียงผู้ปรารถนาความรู้เท่านั้น พวกโซฟิสต์จึงรู้สึกถึงสภาวะของการประชัน-ประชันและเยาะเย้ยถากถางอย่างลึก ๆ (irony) ไปในตัวจากการใช้คำว่า “ฟิลาโซเฟอร์” ของคนเหล่านั้นเพื่อเปรียบเทียบกับพวกโซฟิสต์

แม้ว่าจะยังไม่มีนักวิชาการตะวันตกท่านใดได้ทำการศึกษาหรือพิจารณา “ฟิลาโซเฟอร์” ในมิติของปรากฏการณ์ทางสังคมในลักษณะเดียวกันกับที่ G.B. Kerferd ได้ทำการศึกษาพวกโซฟิสต์ในฐานะขบวนการหรือกลุ่มทางสังคมอย่างที่ Kerferd เรียกว่า “the Sophistic movement” แต่ข้าพเจ้าเชื่อว่าการกำเนิดฟิลาโซเฟอร์ขึ้นในลักษณะปฏิกิริยาและการทวนกระแสสังคม และการท้าทายปรากฏการณ์ของพวกเขาโซฟิสต์นั้น ถือเป็นขบวนการและกลุ่มพลังทางสังคมหนึ่งของเฮนส์ด้วย และที่สำคัญอิทธิพลและผลกระทบของขบวนการที่ข้าพเจ้าขอเรียกว่า “the philosophic movement” นั้น ได้แผ่กระจายและมีขอบเขตกว้างขวางมากยิ่งขึ้นในมิติของสถานที่และกาลเวลา และมีลักษณะของความเป็นอุดมการณ์ทางสังคมการเมืองที่โดดเด่นและเฉพาะตัวในลักษณะของการท้าทาย วิพากษ์วิจารณ์และทวนกระแสสังคม

ดังที่ต่อมามักจะปรากฏออกมาในลักษณะของสิ่งที่เรียกว่า “วิถีแห่งปัญญาชน” หรือ “ลักษณะของความเป็นปัญญาชน” เพราะลักษณะสำคัญของปัญญาชนที่พบเห็นได้ก็คือการวิพากษ์สังคม การทวนกระแสสังคม ไม่ว่าสังคมนั้นจะเป็นประชาธิปไตยหรือเผด็จการหรือในรูปลักษณะเศรษฐกิจการเมืองแบบใด ผู้ที่ถูกเรียกว่าเป็นปัญญาชนในที่นั้น ๆ ก็คือผู้วิพากษ์สังคมของตัวเองและอาจจะรวมถึงสังคมโลกโดยรวมด้วยก็ได้ สาเหตุสำคัญที่ “ปัญญาชน” เหล่านั้นเป็นเช่นนั้น ประการแรก ข้าพเจ้าคิดว่าเป็นมรดกตกทอดจาก “ปรากฏ-

การณัฟิโลโซเฟอร์” ในสังคมเอเธนส์ในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ห้าก่อนคริสตกาล ถ้าประวัติศาสตร์และงานเขียนของพวกเขาฟิโลโซเฟอร์ได้ตกทอดมายังสังคม และผู้คนในสังคมต่าง ๆ เหล่านั้น ถือได้ว่า “อุดมการณ์แบบฟิโลโซเฟอร์” ได้มีอิทธิพลสำคัญแบบข้ามชาติข้ามเวลาและสถานที่ในการสร้างสมาชิกหรือคนประเภทเดียวกันขึ้นมา ประการที่สอง ถ้ากลุ่มปัญญาชนในยุคหลัง ๆ ปรากฏการณ์ในเอเธนส์ครั้งนั้นมิได้มีประสบการณ์รับรู้เรื่องราวหรือรับการส่งทอดวิธีคิดไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อม ก็กล่าวได้ว่า ลักษณะของการแสดงออกแบบปฏิกริยาทวนกระแสสังคมนี้เป็นปรากฏการณ์ที่ค่อนข้างจะเป็นสากลและเกิดขึ้นโดยตัวของมันได้เองในทุกสถานที่และทุกกาลเวลา คำถามสำหรับคำตอบประการที่สองของข้าพเจ้านี้คือ การเกิดขึ้นเองของ “ปัญญาชน” ของสังคมนั้นเกิดขึ้นในทุกบริบททุกเงื่อนไขทางเศรษฐกิจการเมือง หรือเกิดขึ้นเฉพาะภายใต้เงื่อนไขบริบททางสังคมเศรษฐกิจการเมืองหนึ่ง ๆ เท่านั้น ซึ่งคำถามที่ว่านี่ก็เป็นสิ่งที่นักวิชาการอย่าง G.E.R. Lloyd พยายามทำการศึกษาเปรียบเทียบศาสตร์และองค์ความรู้ของสังคมจีนและกรีกโบราณอย่างจริงจังโดยศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างกำเนิดและลักษณะขององค์ความรู้กับเงื่อนไขของบริบททางสังคมเศรษฐกิจและการเมือง⁷⁶

มันไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดถ้า “ปรากฏการณ์ฟิโลโซเฟอร์” จะมีอิทธิพลมหาศาลต่อประชาคมโลกโดยรวม ดังที่ I.F. Stone เองก็ได้กล่าวไว้ในตอนต้นของงานเขียนเกี่ยวกับการพิพากษา Socrates ของชาวเอเธนส์ว่า “ยกเว้นกรณีของพระเยซูแล้ว ไม่มีการพิจารณาคดีใด ๆ ที่จะมีอิทธิพลในการสร้างความรู้สึก ตลอดจนจินตนาการให้กับชาวตะวันตกได้เท่ากับการพิพากษาคดีของ Socrates”⁷⁷ และก็คงไม่เป็นสิ่งที่เกินเลยไป ถ้าจะกล่าวว่า “philosophy-philosopher” มีอิทธิพลในเชิงอุดมการณ์ไม่น้อยไปกว่าศาสนาเพียงแต่ลักษณะของความจำกัดและลักษณะที่ต้องอาศัยบุคคลที่มีทักษะความ

76. G.E.R. Lloyd, *Adversaries and Authorities: Investigations into Ancient Greek and Chinese Science*. (Cambridge: Cambridge University Press: 1996).

77. I.F.Stone, *The Trial of Socrates*, op. cit., p. 3.

สามารถในระดับหนึ่งทำให้อุดมการณ์ที่เกิดจาก “ปรากฏการณ์ฟิโลโซเฟอร์” จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องจำกัดตัวอยู่ในกลุ่มคนในวงแคบ ๆ ของสังคม ซึ่งต่างจากศาสนาที่สามารถโอบอ้อมสมาชิกได้มากกว่า เพราะพื้นฐานสำคัญของความคิดแบบพวกฟิโลโซเฟอร์นั้นคือ การไม่เชื่อว่าคนส่วนใหญ่จะเข้าถึงความรู้ที่แท้จริงได้ และมีเฉพาะคนกลุ่มน้อยที่มีธรรมชาติบางอย่างเท่านั้นถึงจะเข้าถึงความรู้ที่แท้จริงได้ ขณะเดียวกันก็มองว่าโลกหรือสังคมที่เป็นอยู่เป็นสิ่งที่ถูกอิทธิพลกำหนดโดยคนส่วนใหญ่ (nomos) ของสังคม อันเป็นสิ่งที่สวนทางกับความสมบูรณ์แบบที่แท้จริงที่ “ฟิโลโซเฟอร์เท่านั้น” ที่เป็นผู้มีอภิสิทธิ์ที่จะเข้าถึงและนำทางสังคมไปสู่ความสมบูรณ์หรือรอบอกกับสังคมถึงความเป็นไปได้ที่จะไปถึงจุดสมบูรณ์ดังกล่าว (ในกรณีที่สังคมหรือกระแสสังคมเชื่อว่าสังคมกำลังจะก้าวไปสู่ความสมบูรณ์แบบที่รอคอยอยู่ไม่ไกลนัก!)

ขณะเดียวกัน เราสามารถพิจารณาได้ว่าแนวคิดหรือวิถีคิดของพวกโซฟิสต์นั้นสอดคล้องกับบริบทสังคมการเมืองแบบประชาธิปไตยมากกว่าแนวคิดของพวกฟิโลโซเฟอร์ อาจเป็นได้ว่าปรากฏการณ์ของพวกโซฟิสต์เกิดจากบริบทประชาธิปไตยเอเธนส์ และเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็มีความสัมพันธ์ในลักษณะของการสนับสนุนบริบทดังกล่าว มากกว่าที่พวกโซฟิสต์จะเป็นเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดประชาธิปไตยขึ้น ในขณะที่พวกฟิโลโซเฟอร์ถือกำเนิดขึ้นมาในลักษณะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อสังคมโดยรวมขณะนั้นซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองแบบประชาธิปไตยโดยตรงและรวมทั้งเป็นปฏิปักษ์ต่อผลพวงของสังคมดังกล่าว นั่นคือปรากฏการณ์ของพวกโซฟิสต์ เนื่องด้วยข้อจำกัดของการศึกษาในครั้งนั้น สิ่งสำคัญที่ข้าพเจ้าจะทิ้งไว้ให้ท่านทั้งหลายได้ขบคิดและประเมินต่อไปด้วยตัวของท่านเองก็คือ คำถามสองคำถามที่ว่า “ระหว่างฟิโลโซเฟอร์กับโซฟิสต์ในบริบทสังคมเอเธนส์ กลุ่มใดที่เป็นพวกหัวก้าวหน้า และกลุ่มใดที่เป็นพวกอนุรักษนิยม และถ้าในบริบทสังคมปัจจุบัน ประชญากระแสหลักกับโพสต์โมเดิร์น กลุ่มใดคือกลุ่มก้าวหน้าและกลุ่มใดคือกลุ่มอนุรักษนิยม?”